

MISKOLCI EGYETEM

ÁLLAM - ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

BÜNYGYI TUDOMÁNYOK INTÉZETE

**BÜNTETŐ ELJÁRÁSJOGI ÉS BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI JOGI INTÉZETI
TANSZÉK**

TDK DOLGOZAT

A TANÚVÉDELEM, KÜLÖNÖSKÉPPEN A TANÚVÉDELMI PROGRAMRÓL

KONZULENS: DR. RÓTH ERIKA

KÉSZÍTETTE: BACSKAI CSONGOR

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	3
2. A TANÚ SZEREPE A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN	5
2.1 Történeti áttekintés.....	5
2.2 A tanú.....	7
2.3 A tanúvédelem alapjai a büntetőeljárásról szóló törvény szerint	9
2.4 A tanú védelmét szolgáló egyes jogintézmények.....	11
2.4.1 A tanú adatainak zártan kezelése.....	11
2.4.2 A különösen védett tanú	13
2.4.3 A tanú személyi védelme	14
2.4.4 Telekommunikációs eszközök használata	16
3. A TANÚVEDELEM EURÓPAI ASPEKTUSAI	18
3.1 A „tanú” fogalma az EJEK joggyakorlatában	18
3.2 Az Európai Unió Tanácsának szabályozása a tanú- és sértettvédelemre vonatkozóan	20
4. A TANÚVEDELMI PROGRAM	22
4.1 A szervezett bűnözés a tanúvédelemre gyakorolt hatása	22
4.2 A Védelmi Program	25
4.3 Különleges óvintézkedések, a Szolgálat megkeresései	32
4.3 Német kitekintés	35
5. ÖSSZEGZÉS	36
FORRÁSJEGYZÉK JEGYZÉK:.....	38
JOGFORRÁSOK:.....	41
EJEK DÖNTÉSEK.....	42

1. BEVEZETÉS

Napjainkban – meglátásom szerint - már nem élvez olyan kitüntetett szerepet a tanúvédelem témaköre a büntető eljárásjog tudományában, mint az 1990-es évek közepén, mégsem mondhatjuk, hogy aktualitását veszítette volna a kérdéskör. Hazánkban az Alkotmánybíróság 2007-es határozata¹ is foglalkozott a tanúvédelem, ezen belül a tanú adatainak zártan kezelése kérdéskörével a polgári eljárásban, de a büntetőeljárással összefüggésben, és megállapította, hogy „az Országgyűlés az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében meghatározott, a hátrányos megkülönböztetés tilalmát sértő mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet idézett elő azáltal, hogy a polgári eljárásban nem teremtett lehetőséget a tanú személyi adatainak zártan kezelésére, ha a büntetőeljárásban a tanút már ilyen védelemben részesítették, azonban a bíróság a bűncselekménnyel, illetve a bíróság által elbírált szabálysértéssel okozott kár megtérítése iránt a büntetőeljárásban érvényesített polgári jogi igényt egyéb törvényes útra utasította.”

Nem mindegy ugyanis, hogy a tanú „milyen társadalmi és jogi környezetben teszi meg vallomását, mennyire működik és működhet közre aktívan az igazság kiderítésében.”² Nem tagadható, hogy a tanúvédelmi intézkedések egyáltalán nem elhanyagolható jelentőségűek a bűnüldözésben, különös tekintettel a szervezett bűnözés és a családon belül elkövetett bűncselekmények elleni küzdelemre.

Kétségtelen tény, hogy hazánkban a tanúvédelem büntető anyagi és eljárásjogi szabályozása tulajdonképpen a rendszerváltás óta eltelt bő harminc éven belül már megtörtént, az egyes eszközök alkalmazási gyakorlata többé-kevésbé kialakultnak tekinthető, ennek következtében a tudományos érdeklődés is értelemszerűen csökkent a korábbi időszakhoz képest.

¹ 91/2007. (XI. 22.) AB határozatra figyelemmel a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2008. évi XXX. törvény

² VARGA Zoltán, A tanúvédelem, Magyar Jog, 2001/5. szám, 268. o.

Kijelenthetjük azt is, hogy a „hatályos jogszabályokban meghatározott tanúvédelmi intézkedések mára rendszerré álltak össze.”³ írta Kertész Imre 2004-ben.

Ez a folyamat teljesen egybevághat az utóbbi huszonöt-harminc év európai jogfejlődésével, melynek során egyes államok, mint például Olaszország, Belgium és nem utolsósorban Magyarország egységes nemzeti tanúvédelmi programot alkottak, míg más államok, mint például az Egyesült Királyság vagy Németország regionális vagy helyi szinten rendezték a tanúvédelem kérdését. Az egyes államok jogrendszerének és a területükön jelen lévő szervezett bűnözés természetének és kiterjedésének eltérő volta ellenére az általuk alkalmazott alapvető tanúvédelmi eszközök nagymértékben hasonlatosak. Természetesen ezeken belül az egyes jogintézményekre vonatkozó részletszabályok országról országra változnak.

Megítélésem szerint a tanúvédelem jelentősége a tanúvallomások bizonyításban betöltött nélkülözhetetlen szerepére tekintettel továbbra is megkérdőjelezhetetlen, és nem tekinthető fölöslegesnek a már meglévő intézményrendszer működésének, hatékonyságának, gyakorlati problémáinak feltérképezése sem. A tanúvallomás ugyanis nem csak egy a bizonyítási eszközök közül, hanem az egyik leggyakoribb, legfontosabb és szinte nélkülözhetetlen bizonyítékforrás, hiszen a bizonyítékok nagy része többnyire tanúvallomásokból származik.⁴

Dolgozatom szerkezeti felépítését illeti, annak második fejezetébe maga a tanú szerepével foglalkozom, itt a történeti áttekintésre, magával a tanúval, a tanú védelmét szolgáló egyes jogintézményekkel foglalkozom.

A harmadik fejezetbe kerül sor az EJEK gyakorlata által definiált tanúnak az elemzéséhez, majd az utolsó negyedik fejezetben a dolgozatom címében is megjelenő Tanúvédelmi programról írok.

(A kézirat lezárásának dátuma: 2023. november 29.)

³KERTÉSZ Imre, A még különösebben védett tanú. Belügyi Szemle, 2001/11. szám, 29. o.

⁴LIZICZAY Sándor, A tanúvallomás mint okirati bizonyíték a magyar büntetőeljárás jogában, Magyar Jog, 2001/6, 321. o.

2. A TANÚ SZEREPE A BÜNTETŐ ELJÁRÁSBAN.

„Tanú lehet minden rendes eszű ember, vagyis olyan egyén, aki bizonyos összefüggésben gondolkodik és olyképp észlel, mint a többi ember”⁵

2.1 Történeti áttekintés

A tanúvallomásnak az objektív igazság megállapításában betöltött kiemelkedő szerepét minden történelmi korszakban elfogadták, hazánkban már az Árpád-házi királyok idején előírás volt, hogy a tanút a vallomástétele során a félelem ne befolyásolja. Weböczy István 1514-es Tripartitum című művében is említést tesz a tanúzási kötelezettségről, kiemelve azzal összefüggésben a megfélemlítés nélküli, szabad vallomástételt. A tanúvallomást az 1532. évi Constitutio Criminalis Carolina óta az egyik legfontosabb bizonyítási eszköznek tekinthetjük ugyanis az akkori büntető eljárásjogunk sokáig nem ismerte a tanú védelmét biztosító jogintézményeket. A tanúvallomás ezen kiemelkedő jelentősége ellenére 1990-es évek közepéig a tanú semmilyen védelemben nem részesült, a büntetőeljárásitörvényeink nem tartalmaztak tanúvédelemmel kapcsolatos szabályokat, tanúvédelmi eszközöket. A tanúvédelemmel kapcsolatos fordulatban fontos szerepet kaptak a rendszerváltással összefüggésben elindult társadalmi folyamatok és felbukkant újszerű jelenségek.⁶

1970-es évek közepétől kezdődően Európa több államában a büntető igazságszolgáltatás egyik jelentős problémájává vált a tanú védelmének biztosítása. A kérdéseket az Európa Tanács egy szakértői bizottsága 1994 áprilisa és 1996 októbere között tanulmányozta. A bizottság négy teljes ülést tartott, melynek eredménye az lett, hogy elfogadták az ajánlás és az indokolás tervezetét, amelyet továbbítottak a Bűnözéssel Kapcsolatos Problémák Európai Bizottságához. A tervezeteket a Bizottság 1997 júniusában jóváhagyta, majd az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1997. szeptember 10-én elfogadta „A tanúk megfélemlítéséről és a védelemhez való

⁵ Beccaria Cesare: Büntett és büntetés, Révai Leo Kiadása. Budapest, 1887. 98. o.

⁶ SZABÓ Krisztián, Tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban, Miskolc, 2001. 24-29. o.

jogról" szóló R (97) 13. számú Ajánlást. „A cél az volt, hogy a tanúk védelmével kapcsolatban az eljáró hatóságok részéről felmerülő igények és fegyverek egyenlőségének elve alapján a védelem jogai valamiféle egyensúlyba kerüljenek.” Az Ajánlás elsősorban a szervezett bűnözéssel kapcsolatban, illetve a családon belül elkövetett bűncselekmények esetében emeli ki a tanúk védelmének fontosságát, mivel e bűncselekmények esetében a tanúk által szolgáltatott bizonyítékok elengedhetetlenek az elkövetők büntetőjogi felelősségre vonásához. „A tanúk és az igazságszolgáltatással együttműködők védelméről” szóló Rec (2005) 9. számú ajánlása szinte semmi újdonságot nem tartalmaz az 1997. szeptemberben elfogadott Ajánláshoz képest, inkább csak néhol pontosítja, kiegészíti annak szabályait.⁷ Az Európai Unió tanúvédelemmel kapcsolatos munkáját foglalta össze az Európai Unió Bizottsága 2007. november 13.-án kelt munkadokumentuma, előre leszögezve, kiemeli azokat a fontos témákat, amiket részletesebben kell megtárgyalni, azelőtt, hogy sor kerülne az egységes európai rendszer létrehozására. Kulcsfontosságú témaként említette a tanúk, valamint az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelmét. A hatásvizsgálati eljárás során arra, jutottak, hogy jelenleg nem ajánlott az uniós szintű jogalkotás. Ennek oka, hogy a tagállamok nem fogadnák el az együttműködés elősegítését irányuló, központosított uniós rendszert.⁸

Tudhattunk arról, hogy vannak olyan ügyek, amelyben a tanúkat esetleg megpróbálták ellehetetleníteni kötelezettségeik teljesítésétől, mégis sokak számára megrázó volt a felfedezés, hogy a körülmények alakulása hazánkban is gyakran észlelhető jelenséggé tette a tanúk megfélemlítését. Egyidejűleg realizálódott a felismerés, hogy a szervezett bűnözés is jelen van környezetünkben, ezzel egyidejűleg a tanú védelmét szolgáló rendelkezések megalkotása is indokolttá vált. A tanúvédelem szabályai közvetlenül a tanúzási kötelezettség teljesítésével magát veszélynek kitévő személy jogi és fizikai védelmét szolgálják, egyben az igazságszolgáltatás zavartalan működését is biztosítják.⁹ A tanúvédelem intézményének alapkövét végül is az 1994. évi XCII. törvény tette le a tanú adatainak zárt kezelésére vonatkozó szabályok megalkotásával. 1998. évi LXXXVIII. törvény lehetővé tette kivételesen indokolt esetben a tanú nevének zárt kezelését, és beiktatta a tanú különösen védetté nyilvánításának

⁷ SZABÓ Krisztián, i.m. 25.o.

⁸ RÓTH Erika: A tanúvédelem alapkérdései és büntető eljárásjogi eszközei, in. BRAGYÓVA András (szerk.): Tanulmányok a bűnügyi tudományok köréből, Gazdász-Elasztik Kft., Miskolc, 2013, 169-170.o.

⁹ TAKÁCSNÉ Takács Dóra, Mit véd a tanúvédelem? A vallomások értékelésének és a védelem gyakorlatának egyes kérdéseiről, Börtönjogi Tanulmányok XII., MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2011, 128-131.o.

lehetőségét büntetőeljárási szabályaink közé. A büntetőeljárásban résztvevők, valamint az eljárást folytató hatóság tagjai személyi védelme elrendelésének feltételeiről és végrehajtásának szabályairól szóló 34/1999. (II. 26.) Korm. rendelet alapján lehetségessé vált a tanúk személyi védelme, majd a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvénnyel elfogadásra került a magyar tanúvédelmi program. A 2003. július 1. napján hatályba lépett büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény már külön cím alatt tárgyalja a tanúvédelem lehetőségeivel, és a védelmi eszközök körében nevesíti a tanú személyi adatainak zárt kezelését is.¹⁰

„A Tanács az áldozatok jogainak és védelmének különösen a büntetőeljárások során való megerősítésére vonatkozó ütemtervről szóló, 2011. június 10-i állásfoglalásában kijelentette, hogy uniós szinten kell fellépni a bűncselekmények áldozatai jogainak megerősítése, valamint fokozott támogatásuk és védelmük érdekében. Ebből a célból és az említett állásfoglalással összhangban ennek az irányelvnek a célja, hogy felülvizsgálja és kiegészítse a 2001/220/IB kerethatározatban lefektetett elveket, valamint hogy az Unió egészében jelentős előrelépést tegyen az áldozatoknak különösen a büntetőeljárások érdekében biztosított védelem szintje tekintetében.”¹¹

2.2 A tanú

A tanú az a személy, aki az általa észlelt múltbeli tényekről tesz vallomást a bíróság vagy más hatóság előtt. Jogait és kötelezettségeit jogszabályok határozzák meg. A tanúvallomás a büntető ügyekben lefolytatott bizonyítási eljárásban gyakran az egyik legfontosabb bizonyítási eszköz. A Be. úgy határozza meg, hogy tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet.¹² Önmagában az, hogy valaki észlel valamilyen történést, az még nem vonja maga után azt, hogy tanúként értékelhető vallomást fog tenni. Nem lehet benne teljesen biztos, hogy amit látott az bűncselekmény. Abban az esetben minősül tanúnak, ha a cselekmény, amit látott jogilag releváns tényné válik. Hiszen a tanú meghallgatása után derülhet fény arra, hogy

¹⁰ SZABÓ Krisztián- i.m. 24-33.o

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/ 29/EU irányelve „a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról”, Az Európai Unió Hivatalos Lapja, L315, 55. évfolyam, 2012. november 14., 57.o.

¹² 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (továbbiakban: Be.) 168.§

az, amit látott-hallott az bűncselekménynek minősül-e.¹³ A Be. törvényi indoklása még kimondja, hogy a tanúra vonatkozó általános szabályait, és a tanút továbbra is olyan személyként definiálja, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet. A tanú általános eljárási kötelezettségeire és jogaira vonatkozó szabályok szintén megegyeznek a törvény rendelkezéseivel.

A tanú a bizonyítási eljárás egyik lényeges szereplője. Fontos, hogy a tanú közreműködjön az eljárás során, ezért a tanú számára számos kötelezettséget és jogot állapít meg a 2017. évi XC. törvény. Kötelessége a tanúnak megjelenni a hatóságok előtt, ha tanúként idézték. vallomást tenni.¹⁴ A vallomástételi kötelezettség alapján, ha a tanú vallomástételének nincs akadálya, köteles vallomást tenni és válaszolni a hatóság által feltett kérdésekre. Minden rendelkezésére álló adatot közölnie kell.¹⁵ A vallomástétele során igazmondási kötelezettség terheli, melyre a nyomozás, az elsőfokú és másodfokú eljárás során figyelmeztetni kell, mint ahogy arra is, hogy a tanúvallomást megtagadhatja, ha annak feltételei közül valamelyik a kihallgatás vagy a bűncselekmény elkövetésének idején fennállt. Vallomása során köteles a legjobb tudomása és lelkiismerete szerint az igazat vallani. A hamis tanúzást és a tanúvallomás bíróság előtti jogosulatlan megtagadását a Btk. büntetni rendeli.¹⁶ A tanú köteles közreműködni a bizonyítási eljárás során, a nála lévő bizonyítási eszközöket át kell adnia, köteles részt venni a személyét érintő bizonyítási eljárásokban, köteles magát a szakértői vizsgálatoknak alá vetni és a vizsgálathoz szükséges nála lévő tárgyakat átadni a szakértőnek.¹⁷

A tanúnak jogai is vannak az eljárás során nem csak kötelezettségei. Jogosult a megjelenésével és a tanúzással felmerült költségeinek, kiadásainak megtérítésére. A költségtérítés szabályait a 14/2008 (VI.27) IRM rendelet szabályozza. A tanúnak joga van segítőkhöz. Segítőnek tekinti a törvény mindazon személyeket, akik a terhelt, a sértett, a vagyoni érdekelt vagy az egyéb érdekelt oldalán, az eljárás ezen résztvevőihez kapcsolódva közreműködnek a büntetőeljárásban.¹⁸

A tanúnak joga van anyanyelvének használatához. A törvényi indoklás kimondja „A törvény az Alapvető rendelkezések között az eljárás nyelve és az anyanyelv használata körében kizárólag az eljárás nyelvére, illetve az anyanyelvhasználatra vonatkozó legelemibb

¹³ VARGA Zoltán: A tanú szerepe a büntetőeljárásban, Complex Kiadó., Budapest, 2009.,15. o.

¹⁴ VARGA i.m. 21. o.

¹⁵ BELOVICS Ervin- TÓTH Mihály: Büntető eljárásjog, HVG-ORAC, Budapest, 2017.,155.o.

¹⁶ Be.176.§

¹⁷ BELOVICS - TÓTH i.m 155.o.

¹⁸ Be. indoklása 59.-60.§

szabályokat tartalmazza, a közvetítőnyelv használatára és a fordításra vonatkozó rendelkezések a nyelvhasználat részletszabályai közé tehető” A büntetőeljárás nyelve a magyar. A Magyarországon élő, törvényben elismert nemzetiségek tagjai a büntetőeljárásban a nemzetiségi anyanyelvüket használhatják, viszont senkit nem érhet hátrány amiatt, hogy a magyar nyelvet nem ismeri. A büntetőeljárásban mindenki jogosult az anyanyelvét használni. A büntetőeljárásban a hallássérült, illetve a siketvak személy jogosult jelnyelvet használni.¹⁹ Bizonyos esetekben a mentesség illeti meg a tanút a vallomástételi kötelezettsége alól. A tanúvallomás során felmerülhet abszolút, illetve relatív tanúzási mentesség.²⁰ Abszolút akadály esetén a tanút nem lehet kihallgatni. Azok, akik nem tehetnek vallomást a védők, amiről védői minőségében szerzett tudomást, az egyházi személyek, akik hivatásánál fogva titoktartási kötelezettsége áll fenn, akitől testi és szellemi állapota miatt nem várható helyes vallomás, minősített adatról az, aki a titoktartási kötelezettség alól nem kapott felmentést.²¹ A relatív tanúzási akadályok terhelt hozzátartozója, a magát vagy hozzátartozóját a tanúvallomással vádolná, foglalkozási vagy közmegebízási titok birtokosa, a médiatartalom-szolgáltató.²² A tanú saját maga belátása szerint dönthet arról, hogy vallomást akar tenni, vagy nem.²³

„A tanúzás az állami igazságszolgáltatás érdekei által megteremtett kikényszeríthető, általános kötelezettség, amely szerint a büntetőeljárásban, a felderítés során az állami igazságszolgáltatási szerveket mindenki feltétel nélkül köteles segíteni. Ez alól csak néhány kivétel létezik, melyek a tanúzási akadályokként tartalmaz a büntetőeljárás törvény.”²⁴

A tanúnak joga van tanúvédelemhez. A védelemnek minden veszélyeztetett helyzetben lévő tanúra ki kell terjednie, attól függetlenül, hogy komolyabb vagy kisebb tárgyi súlyú bűncselekmény miatt folyik büntetőeljárás.²⁵ A tanú közreműködése nélkül bizonyos ügyek felderítése és bizonyítása szinte lehetetlenné válna, emiatt pedig az igazságszolgáltatásban is súlyos zavarok keletkezhetnek, és a társadalomra gyakorolt negatív hatásai megjósolhatatlan károkat okozhatnak.²⁶

¹⁹ Be. 8.§

²⁰ BELOVICS - TÓTH i.m. 155.o.

²¹ Be. 170.§

²² BELOVICS TÓTH i.m. 156.o.

²³ FARKAS Ákos- RÓTH Erika: A büntetőeljárás, Complex Kiadó jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2012., 144.o

²⁴ FARKAS Ákos – RÓTH Erika: Tanúvédelem a büntetőeljárásban, Magyar Jog. 1992/10. szám 583.o.

²⁵ SZABÓ Krisztián: i.m. 34.o

²⁶ TAKÁCSNÉ TAKÁCS Dóra, Mit véd a tanúvédelem? A vallomások értékelésének és a védelem gyakorlatának egyes kérdéseiről, Börtönjogi Tanulmányok XII., MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2011., 128.o

2.3. A tanúvédelem alapjai a büntetőeljárásról szóló törvény szerint

A tanúvédelem kialakulását a szervezett bűnözéshez köthetjük, azonban a tanúk befolyásolására tett kísérletek nem korlátozódnak csupán a szervezett bűnözés körébe tartozó bűncselekményekre.²⁷ Mivel a tanú olyan személy, akinek a bizonyítani kívánt tényről tudomása van, így értékes bizonyítási eszközzel szolgáltatja az eljárás során. Ezért a jogalkotó és jogalkalmazó feladata olyan helyzetet teremtsen, amiben a tanú vallomása biztonságosan megtörténhet anélkül, hogy ránézve súlyos következménnyel járna. A tanú védelmének biztosítása az állam feladata, mert szüksége van a büntetőeljárásban részvevő személyekre és ezért biztosítani kell, hogy nem éri hátrány őket kötelességeik teljesítése miatt.²⁸ A tanúvédelem szabályai közvetlenül a tanúzási kötelezettség teljesítésével magát veszélynek kitévő személy jogi és fizikai védelmét szolgálják, egyben az igazságszolgáltatás zavartalan működését is biztosítják.²⁹ A szabályozás célja, hogy a tanút fenyegető veszélyt a legalacsonyabb szintre szorítsa. Ez a védelem lehet, fizikai és pszichikai egyaránt. Fizikai védelmi eszközzel való tanútámogatás szabályozása 1999-ig nem volt tisztázott. Ma már számos szabály biztosítja védelmüket, ilyen például a veszélyeztetett tanú címének vagy gépjárműve rendszámának titkosítása. A fizikai védelem kategóriájába tartozik a személyi védelem is mely megtalálható a hatályos büntető eljárásjogi kódexben,³⁰ viszont részletes szabályozását a 41/2018. (III. 13.) Korm. rendelet tartalmazza.

A tanúvédelem célja hogy a tanú vallomástételi kötelezettségének eleget tegyen és ezt megfélemlítés nélkül tegye meg.³¹ „A tanúk félelmét a hatóságok tagjainak magatartása is kiválthatja.”³² A hatóságoknak a tanúval szembeni viselkedése, „a nem egy esetben időrabló várakozás”, illetve a „különböző okok miatt meghíúsuló (elhalasztott, elnapolt) tárgyalások” és a „sokszor udvariasnak nem mondható hangnem”³³ okozhatja a tanúk negatív ellenérzéseit a tanúvallomás megtételével kapcsolatban.³⁴ Ha hiányoznak a megfelelő tanúvédelmi megoldások, ha a tanú kiszolgáltatottnak érzi magát, mindent meg fog tenni annak érdekében,

²⁷ RÓTH Erika: A tanúvédelem alapkérdései és büntető eljárásjogi eszközei, in. BRAGYOVA András (szerk.): Tanulmányok a bűnügyi tudományok köréből, Gazdás-Elasztik Kft., 2013, Miskolc, 145.-146. o.

²⁸ KISS Anna: A különleges bánásmódot igénylő személyek jogai a büntetőeljárás törvényben, Kriminológiai Tanulmányok 55, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 113-119.o.

²⁹ TAKÁCSNÉ TAKÁCS i.m. 128.o.

³⁰ KISS Anna: A különleges bánásmódot igénylő személyek jogai a büntetőeljárás törvényben, Kriminológiai Tanulmányok 55, 2018, Budapest, 113-119.o

³¹ DR. BALLA Lajos, A tanú jogai és kötelességei a büntetőeljárásban, Debreceni Ítéltábla, Debrecen, 2015.

³² RÓTH i.m. 2013, 150.o.

³³ FARKAS – RÓTH: i.m. 583.o.

³⁴ RÓTH Erika: i.m. 150.o.

hogy ne kelljen vallomást tennie, vagy ha vallomást is tesz, akkor a lehető legkevesebb információt fogja megosztani a hatóságokkal.³⁵

A tanúvallomás egy bizonyítási eszköz, az egyik legnélkülözhetetlenebb bizonyítékforrás, hiszen a bizonyítékok jelentős része tanúvallomásokból származik.³⁶

Tanúvédelem témakörében a hatályos Be. nincs külön cím, alcím a tanú védelmére, hanem a különleges bánásmódot igénylő személyekre vonatkozó rendelkezések körében található meg. Itt tartalmazza a tanú személyes adatainak zártan kezelését, a különösen védett tanúra vonatkozó rendelkezéseket, a személyi védelmet és a tanúvédelmi programban való részvételt. Az egyéb segítő intézkedések körébe tartozik többek között a tanúvallomás írásban történő megtétele, a szembesítés mellőzése vagy a felismerésre bemutatás esetén annak biztosítása, hogy a felismerésre bemutatott tanút ne ismerhesse fel, ne észlelhesse. Vannak viszont olyan védelmi intézkedések, melyek kizárólag a különleges bánásmód keretein belül valósulhatnak meg. Ilyen rendelkezések a tanúk kímélete, a tárgyalás nyilvánosságának korlátozása, a személyi adatok zártan kezelése, a védelmi programban való részvétel.³⁷

2.4 A tanú védelmét szolgáló egyes jogintézmények

2.4.1 A tanú adatainak zártan kezelése

A büntetőeljárásról szóló törvény módosításáról” szóló 1994. évi XCII. törvény 3. §-a léptette életben az első hazai tanúvédelmi szabályt, amely a tanú adatainak zártan kezelését és csak a hatóság tagjának engedélyezte az adat megtekintését ezzel a tanú biztonságérzetét kívánta növelni.³⁸ A következő tanúvédelmi rendelkezést a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról szóló 1998. évi LXXXVIII. törvény 96.§-a tartalmazta, amely lehetővé tette kivételesen indokolt esetben a tanú nevének zárt kezelését. Ettől kezdve a hatóságok a tanú, illetőleg később az érdekében eljáró ügyvéd kérelmére vagy hivatalból a tanú személyi adatait

³⁵ RÓTH Erika: i.m. 147.o.

³⁶ MARTON Melitta: A tanúvédelem büntetőeljárásjogi eszközrendszere Magyarországon, Diskurzus, 5. évf. 2. szám (2015), 11. o.

³⁷ KISS Anna: A különleges bánásmódot igénylő személyek jogai a büntetőeljárás törvényben, Kriminológiai Tanulmányok 55, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2018., 113-119.o.

³⁸ 1994.évi XCII. törvény 3.§

az iratok között elkülönítve, zárt adattá teheték a nevének kivételével ez a részleges anonimitást, csak kivételesen indokolt esetben módosították és a névét is titkosították teljes anonimitást nyújtva.³⁹ Az utóbbi törvény szövegét teljesen átfogalmazva az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról szóló 2010. évi CLXI. törvény az „egyes büntető tárgyú törvények módosításáról” 24. §-a megszüntette a személyi adatok zárt kezelése körében a részleges és teljes anonimitás megkülönböztetését és a hatóságok mérlegelési jogát a tanúvédelmi eszköz elrendelését illetően.⁴⁰ A törvény indokolása leírja, hogy „a törvény a 104/2010. (VI. 10.) AB határozatban foglaltaknak megfelelően úgy rendelkezik, hogy erre vonatkozó kérelem esetén az eljáró bíróság, ügyész, illetve nyomozó hatóság a tanú személyi adatainak (ide értve nevét is) zárt kezelését köteles elrendelni, azt nem mérlegelheti.” A törvényt szövege szerint a bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság hivatalból elrendelheti, illetve a tanú, vagy az érdekében eljáró ügyvéd kérelmére elrendeli, hogy a tanú személyi adatait az iratok között elkülönítve, zártan kezeljék.⁴¹

A 2017. évi XC. törvény szerint indítványozhatja a sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt vagy ezek segítője is.⁴² Erre azért van szükség, mert az előzőleg hatályos törvény a személyes adatok zárt kezelését kizárólag a tanúvédelem eszközeként, a tanúvallomással, mint bizonyítási eszközzel összefüggő rendelkezésként tette lehetővé.⁴³ Azonban mint ahogy az Alkotmánybíróság is rámutatott, ez a megoldás nem feltétlenül csak védelmi célt szolgál, és nem kizárólag a tanú vonatkozásában érvényesülhet.⁴⁴ Mindezekre figyelemmel a törvény a személyes adatok zárt kezelését az adatkezelés szabályai között helyezi el, és annak alkalmazását a büntetőeljárásban részt vevő személyek, a sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt részére biztosítja. Azonban a büntetőeljárásban résztvevő személyek közül a terhelt és védője nem indítványozhatja ezt a védelmet, viszont számukra is fennáll, azaz általános kötelezettség, hogy a büntetőeljárás során személyes adatok kezelésére csak büntetőeljárás céljából, a büntetőeljárási feladatok ellátásához szükséges mértékben kerülhet sor. A törvény meghatározza a zárt kezeléssel érintett személyi adatkört melyről a Be. 178.§ (2) bekezdése rendelkezik. Ez a személy neve, születési neve, születési helye és ideje, anyja neve, állampolgársága, személyazonosító okmányának száma, lakcíme, értesítési címe, tényleges

³⁹ SZABÓ Krisztián: Javaslatok az új büntetőeljárási törvény tanúvédelmi szabályaihoz, Büntetőjogi Szemle, 2016/1-2.szám, 72.o.

⁴⁰ 2010. évi CLXI. törvény 24. §

⁴¹ SZABÓ i.m 2016 72.o.

⁴² Be.99.§

⁴³ Be. indoklása 99.§

⁴⁴ 166/2011. (XII. 20.) AB határozat

tartózkodási helye, kézbesítési címe, illetve elektronikus elérhetősége, foglalkozása. Ezeket az adatokat a tanúnak akkor is rendelkezésre kell bocsátania, ha azok egyébként a büntetőeljárás tárgyára nézve jelentőséggel nem bírnak. Egyéb adatok kezelésére az általános szabályok alapján kizárólag a büntetőeljárás érdekében, annak tárgyával, a bizonyítással összefüggésben használható.⁴⁵

A Be. alapján a tanútól a kihallgatás kezdetén többek között meg kell kérdezni a nevét, a születési idejét és helyét, anyja nevét, a lakóhelyének és tartózkodási helyének címét, a foglalkozását, a személyazonosító okmányának számát. Ezekre a kérdésekre a tanú akkor is köteles válaszolni, ha egyébként a vallomástételt megtagadhatja. A tanú személyi adatainak zárt kezelésével általában elérhető, hogy a tanú biztonságérzete növekedjen, hiszen ezzel az eljárással a legkönnyebben megtalálható személyi adatai nem kerülnek nyilvánosságra, így a kihallgatása előtti vagy utáni atrocitások elkerülhetik.⁴⁶

2.4.2. A különösen védett tanú

A különösen védett tanú jogintézménye a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról szóló 1998. LXXXVIII. törvénnyel került be a büntetőeljárás bizonyítást elősegítő eszközrendszerébe és a jelenleg hatályos büntetőeljárásról szóló törvény is rendelkezik a jogintézményről.⁴⁷ A bíróság az ügyészség indítványára különösen védett tanúvá nyilváníthatja a különleges bánásmódot igénylő tanút, abban az esetben, ha vallomása kiemelkedő súlyú ügy lényeges körülményeire vonatkozik, a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható és személyének, illetve tanúként történt kihallgatásának felfedése esetén, a tanú vagy hozzátartozója élete, testi épsége vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lenne kitéve.⁴⁸ A különösen védett tanúra vonatkozó szabályozás egyik lényeges változtatása a korábbi eljárásjogi törvényekhez képest, hogy anonimitásának nem feltétele, hogy a tanú a terhelt számára ismeretlen személy legyen, hiszen a között lévő ismertségi kapcsolat indokolja a tanú anonimitását, mert tanúként való szereplése és a vallomástétele során felismerhetetlen

⁴⁵ Be. indoklása 99.§

⁴⁶ TAKÁCSNÉ i.m. 56.o.

⁴⁷ FERENCZ Adrienn: Különösen védett tanúk - A tanúvédelem rendszere az új Be-ben, <https://www.jogiforum.hu/hirek/40128>

⁴⁸ Be. 90.§

legyen a terhelt előtt.⁴⁹ E feltétel eltörlése a tanú személyazonosságát érintő találgatást is megszünteti, amely jelenleg a különösen védett tanú e minőségének megszűnéséhez vezethet. Így a törvény szerint a terheltnek nincs lehetősége a különösen védett tanút megjelölni, és a különösen védett tanúvá nyilvánítás megszüntetését kezdeményezni.⁵⁰

Nem könnyű megítélni, hogy a tanú vallomásától várható bizonyíték mással pótolható-e, mert ennek megállapítását is a tanú kihallgatása előtt kell megtenni. Meg kell állapítani azt, hogy az adott tanúvallomást mivel lehet kiváltani, pótolni esetleg más olyan tanú vallomását lehet-e használni, akire nem vonatkozik a különösen védetté nyilvánítás feltételei. Ebben az esetben célszerűbb ennek a tanúnak a vallomását felhasználni, mivel így megelőzhetők mindazok a problémák, melyeket a különösen védett tanú alkalmazása felvet. Egyértelmű azonban, hogy amennyiben szükséges, ennek a tanúnak a védelmét is biztosítani kell.⁵¹

A korábbi szabályozáshoz képest változás, hogy a nyomozási bíró helyett a különösen védett tanú kihallgatását, a hatályos szabályozás a nyomozás során eljáró hatósághoz telepíti a kihallgatási jogkört, a tanú szavahihetőségének megítélését a bíróság feladatához rendeli. A vádemelés előtti kihallgatáson az ügyész, a nyomozó hatóság tagja, a jegyzőkönyvvezető, indokolt esetben pedig a szakértő és a szaktanácsadó és a tanú segítője lehet jelen. A törvény külön rendelkezik azokról az esetekről, amikor az eljárási cselekménnyel szükségszerűen érintett más személy jelen lehet a vádemelés előtti szakban lefolytatott kihallgatáskor. A vádemelést követően is biztosítani kell a különösen védett tanú személyének védelmét, amely okán a bíróság a tanú részvételét igénylő eljárási cselekményeken sem a terhelt, sem annak védője nem lehet jelen.⁵² A törvény indoklása szerint, „a törvény ezzel összefüggő rendelkezéseit minden esetben úgy kell értelmezni, hogy az alapján a különösen védett tanú személye, akár a terhelt és a védő jogainak korlátozásával is, védve maradjon.”⁵³

2.4.3. A tanú személyi védelme

⁴⁹ FERENCZ i.m.

⁵⁰ Be. indoklása 90.-93.§

⁵¹ BOROS Réka: A különösen védett tanú a magyar büntetőeljárásban, Jogi Fórum, 4.-5. o.

⁵² FERENCZ i.m.

⁵³ 2 Be indoklás 90.-93.§

A személyi védelem nem kizárólag csak tanúvédelmi eszköz a magyar büntetőeljárásban. Két alapvető formája az eljárásban résztvevők (többek között a tanú is), és az eljáró hatóságok tagjainak védelme.⁵⁴ A személyi védelem intézményét a törvény kizárólag a büntetőeljárásban részt vevő személyek esetében tartja fenn. A büntetőügyben eljáró szervek tagjainak, valamint a büntetés végrehajtásban dolgozók személyi védelmének szabályait az ágazati törvényeknek kell tartalmazni. A személyi védelem sajátos jellege, hogy a büntetőeljáráson kívüli hatóság által történő biztosítása során a személyi védelmet illetően a bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság kizárólag kezdeményezőként léphet fel.⁵⁵ Az eljáró bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság hivatalból vagy a különleges bánásmódot igénylő személy indítványára kezdeményezheti, hogy a különleges bánásmódot igénylő személy, illetve rá tekintettel más személy jogszabályban meghatározott személyi védelemben részesüljön. A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az indítvány előterjesztésétől számított nyolc napon belül dönt a kezdeményezés ügyében. A személyi védelem kezdeményezése ellen nincs helye jogorvoslatnak. Az indítvány elutasítása ellen az indítvány előterjesztője élhet egyedül jogorvoslattal.⁵⁶ A végleges döntés meghozatala a személyi védelmet ellátó hatóság feladata. A részletszabályokat, így például a személyi védelem tartalmának, megszüntetésének kérdését más jogszabály tartalmazza. Ezt indokolja az is, hogy a személyi védelem biztosítása nem kizárt a büntetőeljárás befejezését követően, vagy a büntetőeljárásban nem szereplő személyek esetében sem.⁵⁷

A személyi védelemre vonatkozó részletes rendelkezéseket nem a Be, hanem a büntetőeljárással összefüggésben személyi védelemben részesíthető személyekről és a személyi védelem ellátásának szabályairól szóló 41/2018. (III. 13.) Korm. rendelet tartalmazza. A személyi védelmi feladatok ellátásakor a fenyegetett helyzetben lévő személy védelméhez szükséges, azzal arányos bármely intézkedés alkalmazható. A személyi védelmi feladatok ellátásának eszközei a személyi védelmet ellátó szerv határozza meg.⁵⁸ A személyi védelmi feladatok ellátására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szerv más szerv segítségét kérheti, ha a személyi védelmet személyi vagy tárgyi feltételek hiányában nem tudja biztosítani. A közreműködésre felkért szerv a közreműködést nem tagadhatja meg.⁵⁹ A személyi védelmet ellátó szerv azonnal végrehajtandó személyi védelmi feladatot nem veszélyeztet. Ennek

⁵⁴ RÓTH Erika i.m. 2013 158.o.

⁵⁵ Be indoklás 94.§

⁵⁶ Be. 94.§

⁵⁷ Be. indoklás 94.§

⁵⁸ 41/2018. (III. 13.) Korm. rendelet 9-10§

⁵⁹ 41/2018. (III. 13.) Korm. rendelet 11-12§

keretében tájékoztatja a fenyegetett helyzetben lévő személyt a tervezett, valamint a megtett intézkedésekről. A személyi védelmi feladatok ellátásának keretében alkalmazandó eszköz kiválasztása és végrehajtása során a fenyegetett helyzetben lévő személlyel együttműködik, egyeztet, amennyiben lehetősége van rá. A fenyegetett helyzetben lévő személy biztonságának megóvása érdekében ajánlásokat tehet, amelyekben javasolhatja az életmód, így különösen a közlekedési útvonalak, belföldi és külföldi utazások, egyéb magánprogramok megváltoztatását, a korábban tett ajánlásait módosíthatja, vagy további ajánlásokat tehet, ha a fenyegetett helyzetben lévő személy biztonságát érintő új körülményről szerez tudomást.⁶⁰ A fenyegetett helyzetben lévő személy a személyi védelem végrehajtása során a személyi védelmet ellátó szervvel köteles együttműködni. A személyi védelmet ellátó szerv javaslata alapján azonnal tájékoztatja a személyi védelmet ellátó szervet a biztonsága szempontjából fontos körülmények megváltozásáról, továbbá arról, ha a részére tett ajánlásoktól eltért vagy el kíván térni. Javaslattal tehet a védelem módjára.⁶¹ A személyi védelem fenntartásának indokoltságát a személyi védelmet elrendelő szerv háromhavonta felülvizsgálja.⁶²

2.4.4. Telekommunikációs eszközök használata

Dolgozatomban azért érzem fontosnak a telekommunikációs eszköz használatának az említését, mert jelentős védelmet nyújtó jogintézménynek tartom. Ennek a védelemnek a használata tényleges védelmet nyújthat és elősegíti a tanúk biztonságérzetének növelését, aki így minél pontosabb információval szolgálhat a hatóságok számára. A törvény a büntetőeljárás gyorsítása érdekében, kihasználva a ma már széles körben alkalmazható technikai, informatikai fejlettség által biztosított eszközöket, kiterjeszti a hatályos törvény büntetőeljárás törvény zártcélú távközlő hálózat alkalmazásának jelenleg szűk körben alkalmazható szabályait.⁶³

Az új Be az eljárási cselekményen történő jelenlétre e törvény alapján kötelezett vagy jogosult számára a jelenlétét telekommunikációs eszköz útján is biztosíthatja. Telekommunikációs eszköz használatakor az eljárási cselekmény kitűzött és az ügyészség, nyomozó hatóság által megjelölt helyszíne és az ettől eltérő helyszín (elkülönített helyszín) között az összeköttetés

⁶⁰ 41/2018. (III. 13.) Korm. rendelet 15§

⁶¹ 41/2018. (III. 13.) Korm. rendelet 16.§

⁶² 41/2018. (III. 13.) Korm. rendelet 18.§

⁶³ Be. indoklása 120.§

közvetlenségét és kölcsönösségét kép- és hangfelvétel, illetve folyamatos hangfelvétel továbbítása biztosítja. A folyamatos hangfelvétel a tanú kihallgatása, a tolmács jelenlétének biztosítása, illetve a nyomozás során a szakértő meghallgatása és a terhelt kihallgatása céljából alkalmazható.⁶⁴ A bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság hivatalból vagy az eljárási cselekményen jelenlétre kötelezett vagy jogosult személy által előterjesztett indítványra rendelheti el a telekommunikációs eszköz használatát. Nincs helye jogorvoslatnak a telekommunikációs eszköz használata iránti indítvány elutasítása, valamint, ha e törvény kivételt nem tesz, használatának elrendelése ellen. A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az indítványra történő elrendelés esetén haladéktalanul más esetben az idézéssel egyidejűleg közli a telekommunikációs eszköz használatát elrendelő döntését. Ha a telekommunikációs eszköz használatának technikai feltételei fennállnak, az ügyészség és a nyomozó hatóság nem mellőzheti a telekommunikációs eszköz használatát, a „különleges bánásmódot igénylő sértett jelenlétét igénylő eljárási cselekmény esetén” és „a fogva lévő, személyi védelem alatt álló vagy Védelmi Programban részt vevő tanú vagy terhelt jelenlétét igénylő eljárási cselekmény esetén kivéve, ha a telekommunikációs eszköz használatával elérni kívánt cél más módon is biztosítható, vagy ha a sértett, a tanú, vagy a terhelt személyes megjelenése az eljárási cselekmény jellege, vagy annak eredménye elvégzése érdekében nélkülözhetetlen. Ha a telekommunikációs eszköz használatának technikai feltételei fennállnak, a bíróság csak különösen indokolt esetben mellőzheti a telekommunikációs eszköz használatát a különleges bánásmódot igénylő sértett jelenlétét igénylő eljárási cselekmény esetén, a fogva lévő, személyi védelem alatt álló vagy Védelmi Programban részt vevő tanú vagy terhelt jelenlétét igénylő eljárási cselekmény esetén, vagy a letartóztatás meghosszabbítása vagy fenntartása tárgyában tartott ülésen. A különleges bánásmódot igénylő sértett vagy tanú védelme esetén a bíróság a telekommunikációs eszköz használatát abban az esetben mellőzheti, ha más módon biztosítja a sértett vagy a tanú védelmét.”⁶⁵ Telekommunikációs eszköz használata során az elkülönített helyszínen csak a következő személyek lehetnek jelen melyek, az a személy, kinek a jelenlétét a telekommunikációs eszköz útján biztosítják, ennek a személynek a védője vagy segítője. A nyomozó hatóság tagja, az ügyész, az alügyész, az ügyészségi fogalmazó, a bíró, a bírósági titkár, a bírósági fogalmazó. A fogva tartott személy esetében a fogva tartást végrehajtó intézetnek a fogva tartott személy személyazonosságának igazolására feljogosított dolgozója, a szakértő, a telekommunikációs eszköz működését biztosító

⁶⁴ Be. 120 §

⁶⁵ Be. 121.-122.§

személyzet. Az elkülönített helyszínen legalább egy, az nyomozó hatóság tagja, az ügyész, az alügyész, az ügyészségi fogalmazó, a bíró, a bírósági titkár, a bírósági fogalmazó, illetve a fogva tartott személy esetében a fogva tartást végrehajtó intézetnek a fogva tartott személy személyazonosságának megállapítására feljogosított dolgozója.⁶⁶ A telekommunikációs eszköz használata esetén az eljáró bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság tagja, illetve fogva tartott személy esetében a fogva tartást végrehajtó intézetnek a fogva tartott személy személyazonosságának megállapítására feljogosított dolgozója állapítja meg az elkülönített helyszín címét, az ott jelenlévő személyek személyazonosságát és személyes adatait. Illetve az előzőleg meghatározott személy ellenőrzi, hogy az elkülönített helyszínen jogosulatlan személy nem tartózkodik. Telekommunikációs eszköz használata esetén biztosítani kell, hogy az eljárási cselekményen jelen lévő személyek a kép- és hangfelvétel során lássák és hallják, a folyamatos hangfelvétel esetén hallják az elkülönített helyszínen jelen lévő személyeket. Az elkülönített helyszínen tartózkodó személyek részére biztosítani kell, hogy az eljárási cselekmény menetét érdemben követhessék. Telekommunikációs eszköz használata során az eljáró bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság a különleges bánásmódot igénylő személy jogai érvényesítésének vagy kötelezettségei teljesítésének biztosítása, illetve kímélete vagy védelme érdekében elrendelheti, hogy az érintett az eltérő helyen jelen lévő terheltet ne láthassa, illetve hallhassa.⁶⁷

3. A TANÚDELEM EURÓPAI ASPEKTUSAI

3.1 A „TANÚ” FOGALMA AZ EJEB JOGGYAKORLATÁBAN

Az 1993. évi XXXI. törvény „Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről” (továbbiakban: EJEE) 6. § (3) bek. d) pontja többször is utalást tesz a tanú fogalmára anélkül, hogy bármilyen formában is meghatározná azt. Ennek következtében felmerül a jogos kérdés, hogy az EJEE fentebb hivatkozott rendelkezéseinek

⁶⁶ Be. 123.§

⁶⁷ Be. 124.§

alkalmazása során a tanú fogalmának egy megszorító, *stricto sensu* vagy egy kiterjesztő, *latu sensu* értelmezést kell kölcsönözni?⁶⁸ Az EJEB joggyakorlatát tanulmányozva egyértelműen megállapítható, hogy a Strasbourgi Bíróság a kiterjesztő értelmezés mellett döntött.⁶⁹ Mindez nem véletlen, az EJE szerkesztői szándékosan nem definiálták a tanú fogalmát azon okból kifolyólag, hogy ne korlátozzák a terhelő tanúk megidézésére és kikérdezésére vonatkozó rendelkezések alkalmazási körét, lehetőséget adva az Emberi Jogok Európai Bizottságának (a továbbiakban: Bizottság)⁷⁰ és a Strasbourgi Bíróságnak, hogy a konkrét eset körülményeit vizsgálva döntsenek arról, miszerint a nemzeti hatóságok által kihallgatott személy eljárási szerepét tekintve tanúnak minősíthető-e vagy sem. Következésképpen, az Emberi Jogok Európai Bíróságának (továbbiakban: EJEB) joggyakorlatának fényében a tanú fogalma egy autonóm értelmezést nyer,⁷¹ ami annyit jelent, hogy a Strasbourgi Bíróság a tagállamok belső jogi normáitól függetlenül kezeli a tanú fogalmát.⁷² Más szavakkal, annak érdekében, hogy az EJE 6. § (3) bek. d) pontjában szabályozott eljárási garanciák alkalmazhatóvá váljanak nem szükséges, hogy az illető személyt a nemzeti jog szerepe alapján tanúnak minősítse.⁷³ Az EJEB elvi éllel szögezte le, hogy mindaddig, amíg a terhelt elítélését egy adott vallomás döntő mértékben befolyásolja, ez “terhelő vallomásnak” minősül és teljesítenie kell az EJE 6. §-ában foglalt garanciális követelményeket, függetlenül attól, hogy az említett vallomás egy megszorító értelemben vett tanútól vagy egy vádlott-társtól származik. Ennél a pontnál szeretném megjegyezni, hogy az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (97) 13-as számú Ajánlásához tartozó függelék I. pontja a tanú fogalmának szintén egy kiterjesztő értelmezést kölcsönzött.⁷⁴ Bócz Endre – a hivatkozott Ajánlást kidolgozó Szakértői Bizottság hazai képviselője – kifejtette,⁷⁵ hogy az EJE 6. §-ára alapozva, a Szakértői Bizottság a tanú autonóm

⁶⁸ KÁDÁR Hunor: Tanú- és sértetvédelem a magyar és román büntetőeljárásban az emberi jogok tükrében c. disszertációjában felhasznált irodalom: PĂTULEA Vasile: Sinteză teoretică și de practică judiciară a Curții Europene a Drepturilor Omului în legătură cu art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Dreptul la un proces echitabil. Garanții specifice în materie penală. Dreptul acuzatului de a interoga martorii din proces. Dreptul de asistență gratuită a unui interpret (IV), Revista Dreptul, nr. 10/2007, 243. o.

⁶⁹ GRÁD András: A Strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve, Strasbourgi BT. Kiadása, Bp., 2005, 339. o.

⁷⁰ Az Emberi Jogok Európai Bizottsága 1954 – 1998 között működött, a Bizottság feladat az volt, hogy az EJE megsértésére vonatkozó egyéni panaszokat megvizsgálja és csak a megalapozott panaszokat terjessze az EJEB elé.

⁷¹ HARRIS David - O'BOYLE Michael - WARBRICK Colin: Law of the European Convention on Human Rights, Butterworths, London, 1995, 267. o.;

⁷² KÁDÁR Hunor: Tanú- és sértetvédelem a magyar és román büntetőeljárásban az emberi jogok tükrében c. disszertációjában felhasznált irodalom: BOGDAN Dragoș - SELEGEAN Mihai: Drepturi și libertăți fundamentale în jurisprudența C.E.D.O., Ed. All Beck, București, 2005, 289. o.;

⁷³ GRÁD András: Büntetőjogi és büntetőeljárásjogi kérdések az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában, Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, 3/2006-os szám, 80. o.

⁷⁴ VÉGVÁRI Réka: Shifts in thinking concerning law of criminal procedure in Witness protection, Acta Juridica Hungarica, 2007 365. o.

⁷⁵ BÓCZ Endre: Emberi jogok – “titkos tanúk”, Belügyi Szemle, 1996/9 7. o.

fogalma mellett döntött, ugyanis tanúnak lenni „inkább funkció, mint státus”. Az EJEB kiterjesztő, autonóm értelmezését szem előtt tartva, a következő személyek minősíthetők tanúnak:

- a) a megszorító, *stricto sensu* értelemben vett tanúk, akiket szerepük alapján a nemzeti jog is tanúnak minősít
- b) a társtettes⁷⁶
- c) a magánfél⁷⁷
- d) a sértett⁷⁸
- e) a fedett vagy titkos állományú nyomozó⁸²
- f) a rendőrségi informátor⁷⁹
- g) a szakértő⁸⁰

3.2 Az Európai Unió Tanácsának szabályozása a tanú- és sértettvédelemre vonatkozóan

Nyugodt szívvel ki merem jelenteni, hogy az Európai Unió által kifejtett jogalkotási tevékenység a tanúvédelem területén ab initio nem volt alkalmas a jogharmonizáció megvalósítására. Ezen kijelentésemet arra alapozom, hogy az Európai Unió Tanácsa (a továbbiakban: Tanács) által ezen célból igénybe vett jogi eszközök mind formájukat, mind jogi erejüket tekintve teljesen alkalmatlanok voltak a jogharmonizáció megvalósítására. Az Európai Unió tanúvédelem terén kifejtett jogalkotási tevékenységét három szóval tudnám a legjobban jellemezni: tartózkodó, határozatlan és homályos. A Tanács két olyan állásfoglalást fogadott el, amely tanúvédelemre vonatkozó rendelkezéseket is tartalmazott. Az állásfoglalásokat olyan sui

⁷⁶ Ld. EJBizottsága, X v. Egyesült Királyság (döntés), 7306/75, (1976. október 6), In: Digest of Strasbourg Caselaw relating to the European Convention on Human Rights,

⁷⁷ Ld. EJEB, Bricmont v. Belgium, 10857/84, (1989. július 7), In: GRÁD András: A Strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve, Strasbourgi BT. Kiadása, Bp., 2005, 341-342. o

⁷⁸ Ld. EJEB, Unterperntinger v. Ausztria, 9120/80, (1986. november 26), In: BERGER Vincent: Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului [...], 370. o.;

⁷⁹ Ld. EJEB, Van Mechelen és társai v. Hollandia, 21363/93; 21364/93; 21427/93; 22056/93, (1997. április 23), In: CSÁK Zsolt: A különösen védett tanú az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei tükrében, Magyar Jog, 2000/2. 78-79. o.;

⁸⁰ KÁDÁR Hunor: Tanú- és sértettvédelem a magyar és román büntetőeljárásban az emberi jogok tükrében c. disszertációjában felhasznált irodalom: Ld. EJEB, Bönsch v. Ausztria, 8658/79, (1985 május 6), In: BERGER Vincent: Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului [...], 367-368. o

generis uniós jogforrásoknak tekintik, amelyek egy cselekvési programot hivatottak létrehozni olyan területeken, amelyek közös érdekű ügynek minősülnek az Európai Unió célkitűzéseinek elérése céljából. Tehát, a vélemény egy olyan jogi kötőerővel nem rendelkező norma, amely valamely uniós szerv felkérésére megfogalmazott állásfoglalást, álláspontot fogalmaz meg.⁸¹ Az állásfoglalásoknak nincs jogi erejük, azonban felkérhetik az Európai Unió Bizottságát, hogy javaslattevési jogával éljen vagy hogy bizonyos intézkedések fogantatását rendelje el. Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 288. §-a a véleményt vagy állásfoglalást, mint nem kötelező erejű uniós jogforrást nevesíti, amely gyakorlatilag az unió álláspontját fejezi ki egy adott kérdéskörrel kapcsolatosan.⁸² A fentebbi sorokban foglaltak fényében láthatjuk, hogy az Európai Unió a tanúvédelem kérdéskörét egy olyan jogforrás révén kívánta szabályozni, amelynek gyakorlatilag semmilyen jogi ereje sincs, ugyanis az állásfoglalások nem kötelezik a tagállamokat a bennük foglalt rendelkezések végrehajtására. Az Unió ilyen jellegű hozzáállása teljes mértékben elfogadható volt 1997-ig, ugyanis ebben az időszakban a büntetőjogi jogharmonizáció gyakorlatilag a kormányközi együttműködés révén valósult meg és hiába fogadott el a Tanács egyezményeket a Maastrichti Szerződés K.3. §-a alapján, amennyiben ezek jogi érvényessége tagállami ratifikációnak volt alárendelve. A helyzet azonban teljesen megváltozott az Amszterdami Szerződés elfogadása után, ugyanis az említett szerződés érdemi módosításokról szóló 1. §-ának 11. pontja lehetővé tette kerethatározatok elfogadását, amelyek kötelezőek a tagállamok számára az elérendő célokat illetően, azonban a forma és az eszközök megválasztását a nemzeti hatóságokra bízzák. Felmerül az a jogos kérdés, hogy 1997 után a Tanács miért nem fogadott el egy kerethatározatot, amelyben szabályozta volna az 1995. november 23-i és a 1996. december 20-i Állásfoglalások tanúvédelemre vonatkozó rendelkezéseit és ezáltal kötelező erejűvé tette volna őket a

tagállamok számára, ugyanis pontosan így cselekedett a sértettvédelem területén⁸³? A válasz számomra igen egyszerű, a tanúvédelem területe túlságosan sok eljárásjogi problémát vet fel ahhoz, hogy ezt a Tanács egy kötelező erejű kerethatározatban vagy irányelveben szabályozza. Az állásfoglalások elfogadásakor a Tanács ugyanis tisztában volt az EJEB igen gazdag, azonban egységesnek nem mondható joggyakorlatával a vád tanúinak kikérdezése területén és ennek

⁸¹ KAROLINY Eszter - KOMANOVICS Adrienne - MOHAY Ágoston - PÁNOVICS Attila - SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet: Az Európai Unió joga, Dialog-Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2012, 141. o.

⁸² GOMBOS Katalin: Az Európai Unió jogának alapjai, CompLex Kiadó, Bp., 2012, 131. o.

⁸³ Fontos megjegyezni, hogy a sértettvédelem területén, az Amszterdami Szerződés hatályba lépése után, az Európai Unió Tanácsa 2001. március 15-én elfogadta a 2001/220/IB számú kerethatározatot, amelyet a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése után az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsának 2012/29/EU számú Irányelve váltott fel.

tanulmányozása során bizonyára rájött arra, hogy “nem kifizetődő vállalkozás” ezen a területen kötelező erejű rendelkezéseket kiszabni a tagállamok számára.

Közösségek létrejöttének első évtizedeiben nem véletlenül esett kívül a büntetőjogi szabályozás az Unió jogalkotási hatáskörén, ugyanis a büntetőjog az állam végső és kizárólagos hatalmát tükrözte, ezért a nemzeti szuverenitás ezen alapvető összetevőjét a tagállamok nem szándékoztak a Európai Közösségekre átruházni,⁸⁴ mivel úgy tekintettek a büntetőjog területére, “mint az állami szuverenitás még utolsó létező bástyájára”.⁸⁵ A különböző államok büntetőeljárási szabályai nem egységesen viszonyulnak a tanúk anonimitásának kérdéséhez, ugyanis míg egyes államok jogrendszere lehetővé teszi a teljes anonimitás elrendelését, addig más államokban a tanú személyi adatainak titokban tartása a védelem alanyai előtt szinte elképzelhetetlen. Így az angolszász típusú, kontradiktórius tárgyalásra alapuló jogrendszerek a tanúk teljes anonimitását összeférhetetlennek tekintik a vádlott tisztességes eljáráshoz való jogának gyakorlásával. Valójában a Tanács egy olyan diplomatikus megoldást választott, amely mindkét ütköző érdeknek eleget tett elméletileg, azonban gyakorlatilag az érdekellentét feloldása terén semmit sem segített. Így, a Tanács “szelíden” javasolta a tagállamok számára, hogy a szervezett bűnözés elleni harcban igen fontos és állami kötelesség a tanúknak védelmet nyújtani, ugyanakkor, felhívta a tagállamok figyelmét arra, hogy ennek megvalósítása során nem sérthetik a védelem jogait. Más szavakkal, a Tanács “mosta kezeit”, nem kötelezett senkit semmire, viszont megjegyezte, hogy egy nem megfelelő tanúvédelmi rendszer kialakítása könnyedén az EJEE megsértéséhez vezethet. Gyakorlatilag, ezen hozzáállásával a Tanács áthárította a felelősséget a tagállamokra, akik majd a EJEB előtt személyesen felelnek az esetleges egyezményesértések miatt anélkül, hogy arra hivatkozhatnának, hogy az Európai Unió kötelezte őket az egyezményesértő jogszabályok elfogadására.

4. A TANÚVÉDELMI PROGRAM

4.1 A szervezett bűnözés a tanúvédelemre gyakorolt hatása

⁸⁴ KÜHNE Hans-Heiner: Tanúvédelem Európában, In: RÓTH Erika (szerk.): A tanúvédelem útja Európában, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 14. o.

⁸⁵ FARKAS Ákos: Európai büntetőjog Amszterdam és Nizza után, Európai Jog, 2001/2 szám, 12. o

Véleményem szerint a tanúvédelem „elszaporodása” a szervezett bűnözés kibontakozásában keresendő. Györe István véleménye alapján⁸⁶ az állam által fogatosított, egyre modernebb és kifinomultabb, jogi és közigazgatási eszközrendszer alkalmazása ellenére, a bűnelkövetés nem szűnik meg, csak átalakul, változtatja formáit, ezért meg kell tanulnunk együtt élni a bűnelkövetés jelenségével. Más szavakkal, a technika fejlődése nemcsak a bűnmegelőzésre van közvetlen hatással, hanem a bűnelkövetésre is, amely megpróbálja minél jobban kiaknázni a technika új vívmányait (pl. az informatikai rendszerek és a világháló nyújtotta lehetőségeket), ugyanis a bűnelkövetés egyik legfontosabb jellemzője, hogy tökéletesen adaptálódik az éppen aktuális politikai, társadalmi és gazdasági viszonyokhoz és egyenesen arányosan fejlődik ezekkel. Ezen okból kifolyólag, a bűnelkövetést egy kaméleonhoz tudnám legjobban hasonlítani, amely aszerint változtatja testszínét, hogy milyen színű az a növény, amelyen éppen tartózkodik. A fentebb idézett tanulmányban⁸⁷ Györe István lerántja a leplet és szembesíti a társadalmat, illetve a hatóságokat egy olyan kényelmetlen ténnyel, amelyet ugyan mindenki elfogad, de amelyről senki sem szeret beszélni szívesen és amely nem más, mint az állam bűnözés megszüntetésére irányuló kísérletének kudarca. A szerző reálisan belátja, hogy a bűnelkövetés felszámolásának gondolata utópikus jellegű és minden elméleti tudásunk, illetve gyakorlati igyekezetünk ellenére naponta szembesülnünk kell a bűnmegelőzés és a büntető igazságszolgáltatás csődjével, az újabb bűncselekmények elkövetőivel és ezek sértettjeivel, ezért a bűnelkövetéssel való együttélés során olyan kontroll mechanizmusokat kell kifejlesztenünk, amelyek a bűnözést a társadalom szerves részeként, annak diszfunkciójaként komplexitásában kezelik.

Bócz Endre⁸⁸ megtalálta a tökéletes hasonlatot a szervezett bűnözés jellemzésére “korunk pestisének” nevezve, amely “százfejű hidraként pusztít és ha egy fejét levágják, nyomban tucatnyi újat növeszt”. Fontos megjegyezni, hogy különösen a rendszerváltást megelőző időszakban, úgy tekintettek a szervezett bűnözésre, mint a szocializmustól merőben idegen jelenségre, amely valójában nem más, mint a polgári, kapitalista társadalmak rendszerspecifikus megnyilvánulása.⁸⁹ Más szavakkal, a rendszerváltást megelőzően Magyarországon a politikum tagadta a szervezett bűnözés létezését.⁹⁰ A fentebb hivatkozott nézőpont ellenére, a szervezett bűnözés jelenségét tanulmányozó munkákban fellelhető a

⁸⁶ GYÖRE István: Áldozatvédelem – sértettvédelem, Magyar Jog, 2000/1 szám, 24. o.

⁸⁷ u.o., 24. o

⁸⁸ BÓCZ Endre: “Egy államügyész vallomása...” – A szervezett bűnözés elleni küzdelem ügyészi tapasztalatai Magyarországon, Belügyi Szemle, /1997/7-8 11. o.

⁸⁹ BORAI Ákos: A szervezett bűnözés büntetőjogi kérdései, Rendészeti Szemle, 5/1992-es szám, 12. o.

⁹⁰ SZABÓ Krisztián: A tanúvédelem eszközei a magyar büntetőeljárásban, Collectio Iuridica, /2004/4, 223. o.

“szocialista szervezett bűnözés” fogalma, amely a szakemberek szerint főként a betörések lopásokra korlátozódott.⁹¹ Már a szocialista rezsim idején tisztában voltak azzal a szakemberek, hogy a szervezett bűnözés kriminológiai kategória, ezért a jelenség bármely megnyilvánulási formája nem valamely társadalmi rendszertípus sajátossága, hanem a társadalom adott formájától függetlenül létező objektív társadalmi jelenség.⁹² Mindezek ellenére, vitathatatlan tény, hogy a szocialista rendszer idején a szó valódi kriminológiai értelmében vett, azaz üzleti vállalkozásként megszervezett bűnözésnek nem volt igazán kibontakozási lehetősége, ugyanis nem voltak olyan stabil szervezetek, amelyek hosszú távon ellenálltak volna a hatóság által foganatosított intézkedéseknek és tovább terjeszkedtek volna, beépülve az ország gazdasági és politikai struktúrájába.⁹³ Következésképpen, nyugodtan kijelenthetjük, hogy a rendszerváltás egy igen kedvező “táptalajt” teremtett a komoly szervezett bűnözés kialakulásához. Bócz Endre – akinek a hivatkozott időszakban naponta szembe kellett néznie a szervezett bűnözés jelenségével – kifejtette,⁹⁴ hogy a gazdálkodási rendszer 1989-1990-es években történő átszervezése a bűnözés számára új perspektívákat nyitott, ugyanakkor, más szerzők is hangsúlyozták,⁹⁵ hogy az 1990-es évektől kezdődően nyilvánvalóvá vált, hogy az egyre erőszakosabb, fegyveres elkövetések és a “maffia-típusú” cselekmények hazánkban is megjelentek. Farkas Ákos is hangsúlyozta,⁹⁶ hogy a 80-as évek végén és a 90-es évek elején a magyar büntető igazságszolgáltatásnak több kihívással kellett szembenéznie, amelyek közül az első a bűnözés megnövekedése és a lakosság biztonságérzetének lecsökkenése volt, a második a bűnözés új formáinak megjelenése, illetve az erőszakos bűncselekmények növekedése, míg a harmadik kihívást a bűncselekmények elkövetésében a szervezethezesség jeleinek megjelenése képezte.

Meglátásom szerint vitathatatlan tény, hogy a szervezett bűnözés jelensége létezett a rendszerváltást megelőző szocialista időszakban is, azonban méreteit, struktúráját, módszereit és veszélyességi fokát tekintve, egyértelműen nem hasonlítható össze az 1990-es évek után kibontakozott, határokon átnyúló szervezett bűnözéssel. Ezen megállapításomat arra alapozom, hogy a totalitárius szocialista rendszert olyan intézkedések összessége jellemezte, amelyek komolyan megnehezítették a szervezett bűnözés kibontakozását és annak fejlődését. Fontos

⁹¹ BÓCZ Endre: “Egy államügyész vallomása [...], 12. o.; BORAI Ákos: A tanúvédelem. (I. rész), Rendészeti Szemle, 1994/10, 30. o.

⁹² BORAI i.m. 12. o.

⁹³ BÓCZ i.m. 12-13. o.

⁹⁴ u.o., 13. o.

⁹⁵ SZABÓ A tanúvédelem eszközei [...]223. o.

⁹⁶ FARKAS Ákos: A tanúvédelem Magyarországon a 90-es években, In: RÓTH Erika (szerk.): A tanúvédelem útja Európában, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 55. o.

megjegyezni, hogy a szervezett bűnözői csoportok által elkövetett bűncselekmények jelentős része határokon átnyúló tevékenységet feltételez, amelyek elkövetését jelentősen megnehezíti a határátkelőhelyeken történő szigorú ellenőrzés, amely a szocialista rendszert jellemezte, amennyiben egyáltalán megengedett volt a határátkelés. Ezzel magyarázható, hogy a rendszerváltást, de még inkább Magyarország és Románia Európai Unióhoz történő csatlakozását követően, az országhatárok megnyílása és az ellenőrzések szigorának csökkenése miatt hatványozottan növekedett az olyan bűncselekmények száma, mint az ember-, fegyver- és kábítószer-kereskedelem, csempészet, lopott autók szállítása egyik uniós tagállamból a másikba. Ugyanakkor, a szocialista bankrendszert jellemző monopol helyzet és az illető szektort jellemző verseny hiánya, nem tette lehetővé a pénzmosás legkifinomultabb formáinak kialakulását, a bankkártyák vagy az elektronikus fizetőeszközökhöz kapcsolódó csalások elkövetését. A magánjogi jogi személyek korlátozott formái és azok létrehozásának szigorú feltételei miatt, a bűnszervezetek nem tudtak olyan "törvényes" tevékenységet folytató jogi személyeket létrehozni, amelyek révén meg tudták volna oldani a bűncselekményekből befolyó pénzek tisztára mosását. Ezzel kapcsolatosan Borai Ákos kifejtette,⁹⁷ hogy a szocialista gazdasági struktúra összeomlása, a nagyarányú tőkebeáramlás, a privatizáció, a gazdaság átalakításának belső ellentmondásai, a társadalom egyfajta morális válsága megteremtette a szervezett bűnözés minőségi változásának kriminogén feltételeit, amelynek jellemzői addig csupán csíráiban voltak felismerhetők. A román jogi szakirodalomban is hangsúlyozták,⁹⁸ hogy a hiperközpontosított szocialista gazdasági rendszer összeomlása után, a rendszerváltást követő szociális és gazdasági élet restrukturálásának nehézségei igen fontos szerepet játszottak a szervezett bűnözés térhódításában, amely a 90-es évek végére "egy állandó átalakuláson és fejlődésen átmenő szociális kór" képét mutatta. Más szerzők,⁹⁹ a 90-es évek végén kibontakozóban levő szervezett bűnözést "az aktuális társadalmi élet jellemvonásaként" kezelték, amellyel meg kell tanulnunk együttélni. Lengyelországban is azt tapasztalták,¹⁰⁰ hogy a politikai rendszer megváltozása egyértelműen a bűnözési ráta kézzelfogható megnövekedéséhez vezetett, ugyanakkor, a bűnelkövetés természete fokozott arányban az élet

⁹⁷ BORAI i.m. 30. o

⁹⁸ KÁDÁR Hunor: Tanú- és sértettvédelem a magyar és román büntetőeljárásban az emberi jogok tükrében c. disszertációjában felhasznált irodalom: PARASCHIV Gavril: Fermitatea represiunii împotriva crimei organizate, Revista de Drept Penal, nr. 4/1998, 101. o.

⁹⁹ KÁDÁR Hunor: Tanú- és sértettvédelem a magyar és román büntetőeljárásban az emberi jogok tükrében c. disszertációjában felhasznált irodalom: ANTONIU George: Reflecții asupra crimei organizate, Revista de Drept Penal, nr. 3/1997, 35. o.

¹⁰⁰ WALTOS Stanislaw: A tanúvédelem elméleti és gyakorlati problémái Lengyelországban, In: RÓTH Erika (szerk.): A tanúvédelem útja Európában, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 38. o.

és egészség elleni bűncselekményekre fókuszált, amelyeket már sokkal nagyobb kegyetlenséggel követtek el, mint a múltban.

4.2 A Védelmi Program

A fizikai védelemről szóló kormányrendelet megalkotása egy többlépcsős szabályozási folyamat első lépése volt, amely a legsürgetőbb kérdésekre igyekezett reagálni. Azonban a tapasztalatok azt mutatták, hogy az „igazságszolgáltatási szervekkel együttműködni kész, ámde komoly veszélyben lévő, illetve az atrocitásoknak kitett személyek valójában bizalmatlanok a jelenlegi, 'hagyományosnak' tekinthető, pusztán az érintettek figyelemmel kísérésére, rendőri őrizetére koncentráló védelmi rendszerrel szemben. Az érintettek pedig inkább 'vállalják' a hamis tanúzás, esetleg a hamis vád következményeit [...]”¹⁰¹ Mindezen túlmenően az is tényként volt megállapítható, hogy a tanúvédelem eddig ismertett lehetőségei révén a „szervezett bűnözéssel, védelmi pénzek követelésével, a robbantásos merényletekkel összefüggő bűncselekmények esetében már nem biztosítható megnyugtatóan a tanúk védelme, hiszen ők egyben e bűncselekmények sértettjei is, így az elkövetők előtt ismertek.”¹⁰² Egyértelművé vált tehát, hogy a személyi védelem, vagyis a tanúk fizikai őrzése nem elégséges a szervezett bűnözői csoportok konkrét és tényleges fenyegetéseinek tartós elhárítására.

Az 1999-ben megrendezett XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus előkészítő kollokviumai során mind a III. szekció (eljárási jog), mind a IV. szekció (nemzetközi együttműködés bűnügyekben) kifejezetten kíváncsiak voltak a hatékony tanúvédelmi programok kidolgozását.¹⁰³ A Kongresszus határozataiban egyezően rögzítette ezeket a követelményeket.¹⁰⁴

¹⁰¹ A 2001. évi LXXXV. törvény miniszteri indokolása a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról, Általános Indokolás

¹⁰² SÜMEGI Noémi, Bűnbánó maffiózók és üldözőik, (beszélgetés Varga Zoltánnal), Heti Válasz, 2001, 12. szám, Forrás: <http://www.hetivalasz.hu/cikk/0106/5278>

¹⁰³ GYÖRGYI Kálmán, A XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus előkészítő kollokviumai, Magyar Jog, 1999, 4. szám, 253. o és 255. o

¹⁰⁴ HOLLÁN Miklós, A XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus határozata, Magyar Jog, 2000/2. 119. o. és 121. o.

Látható, hogy egy új védelmi program kidolgozását a tanúk, továbbá az együttműködni kész elkövetők, és a nemzetközi elvárások is igényelték. Az igazságszolgáltatással együttműködni kész bűnelkövetők nemcsak az egyes bűncselekményekről, de a bűnöző szervezet struktúrájáról, hierarchiájáról, belső életéről is felvilágosítást tudnak adni a bűnüldöző szervek számára. Az új törvény egyik célja éppen a bűnbánó maffiózók megszólaltatása, a bűnüldöző hatóságokkal történő együttműködésük előmozdítása volt.¹⁰⁵

A fentiek eredményeképpen került sor a 2001. évi LXXXV. törvény (a továbbiakban: Tvdt) megalkotására, amely a büntetőeljárásban részt vevők és az igazságszolgáltatást segítők védelmi programjáról rendelkezik. A törvény a 34/1999. (II.26.) Korm. rendelet szabályrendszerét változatlanul hagyta, és kizárólag a „komoly veszélyben lévő tanúk, sértettek, az igazságszolgáltatással együttműködő, tettüket megbánó bűnelkövetők programszerű védelmére koncentrál.”¹⁰⁶ A Tvdt. „a magáévá teszi a német tanúvédelmi modell arányossági és mértékletességi elveit”¹⁰⁷ és kiegészíti a fizikai védelem szabályait további lehetőségekkel, így annak elfogadásával a tanúvédelem intézményrendszere hazánkban teljes körűvé vált.¹⁰⁸ intézkedések alkalmazása, illetve az érintett társadalmi beilleszkedésének elősegítése érdekében mentális, szociális, gazdasági, humán és jogi támogatás nyújtása szükséges. A személyi kört illetően megállapítható, hogy az jóval szűkebb a Kormányrendeletben meghatározottnál. A védelemre az érintett és a hatóság közötti – természetét illetően atipikus – magánjogi megállapodás megkötése után kerül sor. Kertész Imre ezzel kapcsolatban felhívja a figyelmet arra, hogy „milyen bonyolult egy efféle szerződés előkészítése, mondjuk egy külföldre menekítendő nagycsaládos vállalkozóval, akinek több üzlete, éjjeli mulatója, sok kinnlévősége és ráadásul nagy adóssága, valamint jelentékeny köztartozásai vannak.”¹⁰⁹ A megállapodás megkötését vagy a fenyegetett helyzetben lévő személy kérheti, vagy hivatalból kezdeményezhető.

A megállapodás megkötését a Tanúvédelmi Szolgálatnál (a továbbiakban: Szolgálat) kell kezdeményezni, amely előzetes pszichológiai és biztonsági vizsgálat eredményének

¹⁰⁵ „Borai Ákos, a BM jogi főosztályvezető-helyettese elmondta, hogy az új tanúvédelmi programmal a bűnbánó maffiózókat, az úgynevezett pentitókat szeretnék megszólaltatni, akik készek együttműködni a hatóságokkal.” V.ö.: Akár teljes személyazonosság-cserére is lehetőséget ad az új tanúvédelmi törvénytervezet, MTI, 2001. július 27. Forrás: <http://www.jogiforum.hu/hirek/1644>

¹⁰⁶ A 2001. évi LXXXV. törvény miniszteri indokolása a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról,

¹⁰⁷ PAPP András, A tanúvédelem és a személyi védelem szabályozásának összefüggései, Kard és Toll, 2006, 2. szám, 135. o.

¹⁰⁸ KERTÉSZ Imre, i.m. 45. o.

¹⁰⁹ KERTÉSZ i.m. 34. o.

ismeretében mérlegelheti, hogy a védelemben részesítendő személy mentálisan, illetve biztonsági megfontolásokat szem előtt tartva alkalmas-e a programszerű védelemre. Ha a Szolgálat a védelmet megoldhatónak tartja, a megállapodás megkötésére irányuló javaslatát a döntésre jogosult országos rendőrfőkapitányhoz terjeszti fel, akinek három napon belül állást kell foglalnia. Egyetértése esetén a Szolgálat megkötí a megállapodást az érintettel.

A Tvd. 15. § (1) bekezdése alapján halaszthatatlan esetben, amennyiben a késedelem veszéllyel jár és a megállapodás megkötése valószínűsíthető, a Szolgálat vezetője a személyi védelmet a megállapodás megkötését megelőzően is elrendelheti ún. sürgősségi intézkedésként. Ezzel egyidejűleg a megállapodás megkötését is kezdeményezni kell. Ilyen esetekben „konspiráltan és lehetőleg az érintett környezetének tudta és kontrollja nélkül [...] távoli, nem túl forgalmas helyen (csendes panziókban, nyaralókban, esetleg rendőrségi, rendvédelmi objektumokban stb.)”¹¹⁰ várják ki a megállapodás megkötésének engedélyezéséről szóló döntést. Ha a megállapodás megkötésére nem kerül sor és a személyi védelem feltételei sem állnak fenn, a sürgősségi intézkedéseket haladéktalanul meg kell szüntetni. Ha a személyi védelem feltételei fennállnak, a 34/1999. (II.26.) Kormány rendelet 4. § 5. bekezdése szerint kell eljárni.

Megállapodás a kiemelkedő súlyú bűncselekménnyel összefüggő büntetőeljárásban részt vevő, a hatósággal együttműködő tanúval, sértettel vagy terhelttel köthető. A megállapodás megkötésének további konjunktív feltételei, hogy a fenti személy:

- olyan vallomást tett vagy kíván tenni, amely kiemelkedő súlyú bűncselekmény lényeges körülményeire, bűnszervezet összetételére, tevékenységére, bűnszervezettel fenntartott kapcsolatára, bűnszervezet által tervezett vagy elkövetett bűncselekményekre vonatkozik,
- vallomása a tényállás felderítését, bizonyítását, az elkövető kilétének megállapítását és felelősségre vonását jelentősen segítette vagy segítheti, és ha megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna, és a megállapodás megkötésével a bizonyíték beszerzése valószínűsíthető,¹¹¹
- a fenyegetett helyzete a büntetőeljárásban való részvételével függ össze és
- a fenyegetett helyzetben lévő személy, illetve az érintett védelme a személyi védelem keretében nem biztosítható.

¹¹⁰ PAPP i.m. 137. o.

¹¹¹ CSERHÁTI Anita, A tanúvédelem eljárásjogi eszközei. A Védelmi Program, Ügyészek Lapja, 2006/4. 8. o.

Kertész Imre ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy „az érintett személyek védelmi program hatálya alá vonásának és a tanú különösen védetté nyilvánításának feltételei között sok a hasonlóság. Van azonban egy lényeges különbség is: az utóbbiaknál nem követelmény, hogy a gyanúsított és a védő előtt ismeretlen legyen¹¹² akár személyük, akár az a tény, hogy a nyomozó hatóság tanúként kívánja őket kihallgatni.”¹¹³ A másik legalább ennyire lényeges különbség pedig az, hogy – szemben a különösen védett tanúval – a Programban résztvevő tanú a tárgyalásra megidézhető és megfelelő biztonsági intézkedések mellett a tárgyaláson kihallgatható.¹¹⁴

Megállapodás a fenyegetett személyre tekintettel annak hozzátartozójával, illetve más személlyel is köthető, ha ez indokolt és a védelem céljával összeegyeztethető. A gyakorlati tapasztalatok ugyanis azt mutatták, hogy a kriminális támadások nem pusztán a közeli hozzátartozók ellen irányultak, viszont a hozzátartozók elleni jogellenes cselekmények bármelyike alkalmas az eljárás nemkívánatos befolyásolására, s ezért a hozzátartozók teljes körének megjelenítése indokolt.

Mint láttuk, a szerződést a Védelmi Szolgálattal kell megkötni, amely a rendőrség szervezetén belül létrehozott egység, pontosítva a Készenléti Rendőrség Személy és Objektumvédelmi igazgatósága. A Védelmi Programot a Tanúvédelmi Szolgálat Tanúvédelmi Osztályának tagjai hajtják végre, amely osztály megalakulása óta több tucat Védelmi Programot indított jelentős számú érintett részvételével. A Személyvédelmi Osztály látja el a Védelmi Programban érintett személyek, továbbá a nyílt személyvédelem alatt állók személyi védelmét.

A Szolgálat a bűnügyi szervektől függetlenül, de azokkal együttműködve látja el feladatait. A védelem módjai közül egyidejűleg több is alkalmazható, de nem alkalmazható a védelem olyan módja, amelyet az érintett a megállapodásban kizár, vagy amely ellen egyébként tiltakozik, kivéve az érintett biztonságát közvetlenül fenyegető és másként el nem hárítható veszély esetét.

Minthogy a megállapodást a Ptk. szerződésekre vonatkozó rendelkezései szerint kell megkötni és teljesíteni, ezért irányadó szabály, hogy a megállapodást kötő felek a szerződés teljesítés során kölcsönösen együttműködve úgy kötelesek eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A felek akként is megállapodhatnak, hogy a szerződésszegésért felelős fél elveszít valamilyen jogosultságot, amely őt a szerződés alapján egyébként megilletné, azonban

¹¹² Ma már ez a különösen védett tanúvá nyilvánításnak sem a feltétele

¹¹³ KERTÉSZ i.m. 31. o.

¹¹⁴ u.o. 31. o.

tekintettel a rendőrség kötelességére, miszerint még szerződösszegés esetén sem hozhatja veszélybe és hagyhatja cserben a veszélyhelyzetben lévő tanút, ez nem jelentheti azt, hogy a védett személyt mintegy „magára hagyják”. A rendőrség felel a nyújtott szolgáltatás minőségéért, ezért ebből a szempontból „különösen fontos, hogy a nyomozó hatóság ne ígérjen olyan biztonságot a tanúnak, amit nem tud szavatolni.”¹¹⁵

A Be.95. §-a tartalmazza a Védelmi Programban részt vevő személyekre vonatkozó processzuális szempontból releváns rendelkezéseket. Ezek értelmében a programban részt vevő személyt a védelmet ellátó szerv útján kell idézni, illetve értesíteni, az ilyen személy részére kézbesítendő ügyiratot csak a védelmet ellátó szerv útján lehet kézbesíteni.¹¹⁶ A 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet „a bírósági ügyvitel szabályairól” (a továbbiakban: BÜSZ) 46. § alapján az iratokat a Tanúvédelmi Szolgálat útján, hivatalsegédjével kell kézbesíteni.

A Tvd. 95. §-a alapján védelemben részesített személy a büntetőeljárársban az eredeti természetes személyazonosító adatait közli, a lakcímének, értesítési címének, illetve a tényleges tartózkodási helyének közlése helyett a védelmet ellátó szerv címét jelöli meg. A Védelmi Programban részt vevő személy zártan kezelt személyes adatait és az ilyen adatait tartalmazó ügyiratokat csak az ismerheti meg, illetve arról csak annak adható felvilágosítás, akinek a részére a védelmet ellátó szerv ezt engedélyezte. A Védelmi Programban részt vevő személy megtagadhatja a vallomást olyan adatra nézve, amelynek ismeretében az új személyazonosságára, az új lakcímére, értesítési címére illetve tényleges tartózkodási helyére lehet következtetni. A védett személy megjelenésével, illetve közreműködésével felmerült költség nem számolható el bűnügyi költségként, ezt a védelmi programot végrehajtó szerv költségvetéséből kell fedezni.

Figyelemmel kell lenni arra is, hogy az egyes ügyekben megszervezett védelem eredményessége nagyban függ a konspiráció mélységétől, vagyis lehetőség szerint az intézkedéseket a lehető legnagyobb titokban szükséges tartani. Ezzel kapcsolatban a Tvd. bizonyos rendelkezései kérdéseket vetnek fel. Nem vitatott, hogy a Program által alkalmazható védelmi intézkedések kihatással lehetnek az érintett, illetve harmadik személyek jogaira és kötelezettségeire, jogviszonyaira. A Programba felvett személy a védelem elrendelése előtti jogviszonyokból származó járulék-, illetve egyéb fizetési vagy más kötelezettségeinek a védelem alatt nem, vagy nem minden esetben tud eleget tenni. Nemcsak a védelemben érintett

¹¹⁵ KERTÉSZ i.m. 35

¹¹⁶ KERTÉSZ i.m. 37.

személy jogai nem csorbulhatnak, hanem a harmadik személy igényérvényesítési lehetőségeit is meg kell teremteni, ugyanis a védelem nem azt a célt szolgálja, hogy az érintett mentesüljön a vele szemben fennálló kötelezettségek, követelések, igények teljesítése alól. Mindezek miatt a Programba való felvétel előtt törekedni kell arra, hogy az érintett a harmadik személlyel szemben fennálló, illetve harmadik személy az érintettel szemben fennálló igényét még az intézkedés megkezdése előtt érvényesíthesse. A miniszteri indokolás szerint ezért „a jogosultságok, kötelezettségek megnyugtató rendezése - főszabályként - a Programba kerülés feltétele. Ha azonban az érintett Programba való felvételéhez kiemelkedő bűnüldözési vagy igazságszolgáltatási érdek fűződik és az érintett a kötelezettségeit önhibáján kívül nem tudja teljesíteni, a Szolgálat az e célra rendelt költségvetési előirányzat felhasználásával gondoskodhatna a követelés teljesítéséről.”¹¹⁷

A védelmet szolgáló óvintézkedések mellett a Program figyelmet fordít az érintett támogatására is. A társadalmi beilleszkedés érdekében a Szolgálatnak gondoskodnia kell az érintett mentális, szociális, gazdasági, humán támogatásáról és a jogi segítségnyújtás biztosításáról. Alapvető követelmény azonban, hogy az érintett szociális és gazdasági támogatása a vagyoni gyarapodását nem szolgálhatja, az csak a létfenntartásához, társadalmi beilleszkedéséhez elengedhetetlenül szükséges mértékig terjedhet.¹¹⁸ Ez azt jelenti a gyakorlatban, hogy a minimálbér 50 és 100 százaléka közötti pénzösszeget adnak a tanúnak, amíg nem talál munkát a számára.¹¹⁹ A pénzbeli kiegészítő támogatási formák közé sorolhatjuk az otthonteremtési támogatást, a lakhatási támogatást, és az új személyazonossággal rendelkező érintett számára nyújtott egyszeri támogatást.

A védelem megszüntetésének jogi feltételei hasonlatosak a fizikai védelemről szóló kormányrendeletben szabályozottakkal. A megszűnésnek négy alapvető esete van:

- ha annak feltételei már nem állnak fenn;
- ha az érintett lemond a védelemről;
- ha a Szolgálat a megállapodást felmondja.
- ha az érintett védelmét a megkereső állam megszünteti, és erről a Szolgálatot értesíti

A Szolgálat mérlegelésétől függ a felmondás, ha:

¹¹⁷ A büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvény miniszteri indokolása,

¹¹⁸ TÓTH Márton Zoltán, Tanúvédelem módja, a védelmi program, Rendészeti Szemle, 2008, 2. szám, 72-74. o.

¹¹⁹ CSERHÁTI, i.m., 17. és SZENVEDI Zoltán, Vallok, ha védett tanú lehetek..., Magyar Nemzet, 2004. december 10.

- a sértett, a tanú vagy a terhelt büntetőeljárási kötelezettségeit nem teljesíti,
- a védelem tartama alatt az érintettel szemben szándékos bűncselekmény elkövetése miatt indított büntetőeljárás a védelem további fenntartását veszélyezteti,
- az érintett indokolatlanul eltért a megállapodásban rögzített követendő magatartási szabályoktól, vagy tájékoztatási kötelezettségét önhibájából megszegte,
- az érintett indokolatlanul megtagadta a részére a Program keretében biztosított, munkavégzésre irányuló jogviszonyban való részvételt, illetve más jövedelemszerző tevékenység végzését, vagy

e) az érintett a 11. § (2) bekezdésében meghatározott kötelezettségének nem tesz eleget.

4.3 Különleges óvintézkedések, a Szolgálat megkeresései

A Tvd. 16. § (1) bekezdése értelmében a Szolgálat a Program keretében a következő óvintézkedéseket alkalmazhatja:

- tartózkodási hely megváltoztatásával az érintett biztonságos helyen való elhelyezése (elköltöztetése), illetve a Programba bevont fogva tartottnak az elhelyezéséül szolgáló büntetés-végrehajtási intézetből másik büntetés-végrehajtási intézetbe történő átszállítása;
- személyi védelem igénybevétele;
- nyilvántartásokban adatzárlat elrendelése;
- a nyilvántartott adatokkal kapcsolatos megkeresés vagy adatkérés jelzésének előírása;
- névváltoztatás;
- a személyazonosság megváltoztatása;
- a nemzetközi együttműködésben való részvétel.

A Kormányrendeletben foglaltakhoz hasonlóan a védelmet ellátó Szolgálat „a veszélyhelyzet fokát mérlegelve – a védelem kezdeményezésére jogosult véleményét is figyelembe véve – az érintettel kötött megállapodás során határozhatja meg a védelem konkrét módját. A védelem módjai közül – teszi egyértelművé a törvény – egyidejűleg több is alkalmazható.”¹²⁰

¹²⁰ A 2001. évi LXXXV. törvény miniszteri indokolása a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítő Védelmi Programjáról, Részletes Indokolás a 16-17. § -hoz, Wolters Kluwer Jogtár, 2023. november 29.

I. A lakóhely illetve a tartózkodási hely megváltoztatása, illetve a Programba bevont fogva tartottnak az elhelyezéséről szolgáló büntetés-végrehajtási intézetből másik büntetés-végrehajtási intézetbe történő átszállítása

Az intézkedés célja az érintett biztonságos helyen való elhelyezése a Magyarország határain belül. Talán nem túlzás kijelentenünk, hogy a hazai szakirodalom egyöntetűen „tekintettel az ország kis területére értelmetlennek tartja az amerikaihoz hasonló áttelepítést.”¹²¹ Való igaz, hogy hazánk területéből következően meglehetősen problematikusnak mutatkozik a védelem ezen formájának megfelelő kivitelezése, azonban kiemелendő, hogy nálunk is történt már ilyen jellegű sikeres áttelepítés.

A lakóhely, illetve tartózkodási hely megváltoztatására vonatkozóan a törvény nem tartalmaz részletes szabályokat, azonban megállapítható, hogy azokban a kivételes esetekben indokolt a jogintézmény alkalmazása, amikor a tanúnak egész élete végéig tartó védelemre van szüksége. Tényként rögzíthető azonban az is, hogy a program alapintézkedésként szinte mindig együttjár a lakóhely megváltoztatásával. Gyakran ez „demonstratív jellegű, célja, hogy a fenyegetést jelentő személyi körrel egyértelműen tudassák, a fenyegetett személyek a védelmi programba kerültek, így vallomásukat a fenyegetés ellenére is megteszik.”¹²²

II. A személyi védelem

A Védelmi Programban érintett személy esetében akkor van szükség fizikai védelemre, amikor kapcsolatba kerülnek korábbi életükkel, „legyen szó a programba kerülésre okot adó bírósági tárgyalásról, vagy olyan esetről, amikor például hivatalos eljárás miatt kell adott közigazgatási vagy polgárjogi aktusnál jelen lenniük.”¹²³ A gyakorlatban ez legtöbbször a bírósági tárgyalásokon való megjelenéssel összefüggésben fordul elő, amikor is a Tanúvédelmi szolgálat speciálisan kiképzett egysége biztosítja a tanú védelmét.

III. Adatzárlat a nyilvántartott adatokkal kapcsolatos megkeresések vagy adatkérés jelzésének előírása

¹²¹ KEMÉNY Gábor, Büntető eljárásjogunk tanúvédelemmel kapcsolatos módosításai, a bennük rejlő lehetőségek tükrében, *Belügyi Szemle*, 2000, 10. szám, 98. o.

¹²² TÓTH Márton Zoltán, i. m., 70-71. o.

¹²³ TÓTH Márton Zoltán, i. m., 70. o.

Az adatzárlat olyan intézkedés, amely az adatkezelő - különösen a személyi adat és lakcím-, a személyi igazolvány-, az anyakönyvi-, az úti okmány-, a bűnügyi-, az idegenrendészeti-, a gépjárművezetői engedély és gépjármű-, az ingatlan-, a cég-, a társadalombiztosítási-, az adó-, a szociális-, az egészségügyi-, a katonai nyilvántartást kezelő szerv¹²⁴ - számára időlegesen megtiltja az érintettre vonatkozó adatok kezelését. Az adatkezelő szerv köteles az érintett személyes adatait zárolni és az adatszolgáltatást megtagadni. Adatzárlat esetén nem történik adatcsere, mivel a zárlatot a nyilvántartásban érintetlenül hagyott eredeti iratokra nézve rendelheti el a Szolgálat. Az adatzárlat alkalmazása esetén az adatkezelő nemcsak az igénylők számára köteles az adatszolgáltatást megtagadni, hanem a Szolgálat felé jeleznie kell a hozzá érkezett megkereséseket is. Ezzel kapcsolatban kérdéses, hogy így nemcsak az adatkezelők bírnak majd tudomással arról, hogy ki a Védelmi Programban érintett személy, hanem a megkereső is tudomást fog szerezni az adatzárlat elrendelésének tényéről igényének megtagadásával összefüggésben.

IV. A névváltoztatás

A névváltoztatás kezdeményezésére a Szolgálat tehet javaslatot a védett személy számára. Ha az érintett hozzájárul a névváltoztatáshoz, akkor a kérelmet a Szolgálat útján terjesztheti elő az illetékes miniszterhez. Az intézkedés eredményeként az eredeti név helyébe az új név lép, és ez kerül a nyilvántartásokban, tehát valódi tartalmú új okiratok születnek. A törvény kimondja, hogy amennyiben az érintett felesége, illetve kiskorú gyermeke nem áll a program hatálya alatt, és a feleség, illetve a gyermek a védett személy nevét viseli, a névváltoztatás nem terjed ki a feleségre, illetve a gyermekekre. Ugyanez a szabály akkor is, ha a gyermek a programban érintett anyja nevét viseli. Ha a tanú személyesen jelenik meg a büntetőeljárásban, a részvételét igénylő eljárási cselekményeken az eredeti nevét és címét kénytelen használni. Ilyen esetben fokozottan ügyelni kell arra, hogy a tanúra veszélyt jelentő egyén a védett személy új kilétét reprezentáló adatokat, illetve a tanú tartózkodási helyét semmilyen körülmények között se ismerhesse meg.

V. Nemzetközi együttműködésben való részvétel

¹²⁴ KERTÉSZ, A még különösebben [...], 37. o.

Egyes szerzők véleménye szerint tényként jelenthetjük ki, hogy „az állam a tanú fizikai védelmére az eljárást követő időszakban korlátlan ideig gyakorlatilag nem képes”¹²⁵ és egyébiránt a „rendőri szervek sem szívesen vesznek nyakukba 10-20 vagy még több évre szóló kötelezettséget.”¹²⁶ Minderre tekintettel hazánkban is elsősorban a rövidebb időre szóló és kisebb költségekkel járó védelmi formákat célszerű előnyben részesíteni.

4.3 Német kitekintés

Németországban 2001-ig nem volt egységes nemzeti vagy szövetségi tanúvédelmi program,¹²⁷ hanem a tanúvédelem rendészeti eszközeit elsősorban a tartományi rendőrségi törvények szabályozták, és a legtöbb tartományban sor került külön rendőri egységek létrehozására, melyek feladata a tanúk védelme.¹²⁸ A tanúvédelmi program alkalmazására nemcsak a szervezett bűnözéssel összefüggésben kerülhet sor, hiszen például már a Vörös Hadsereg Frakció (RAF) terrorszervezet elleni küzdelemben is sor került bizonyos védelmi intézkedésekre.¹²⁹

1984. tavaszán került sor rendőri tanúvédelmi program alkalmazására egy motoros banda perében, amikor is a hamburgi rendőrség felállított egy tanúvédelmi egységet.¹³⁰ Ebből jött létre 1986-ban a Tanúvédelmi Hatóság, majd a Tanúvédelmi-koncepció 1988-as elfogadása óta az összes tartományi bűnügyi szolgálat minden tartományi székhelyen működtet tanúvédelmi egységet.¹³¹ Az egyes tartományok belügy- és igazságügyi minisztériumai közös állásfoglalásokban rendezik a tanúvédelem kérdéseit a tanú részére nyújtott tanácsadástól

¹²⁵ VAVRÓ István, A tanúvédelem eljárásjogi eszközeiről, Rendészeti Szemle, 1993, 9. szám, 24

¹²⁶ KERTÉSZ, A még különösebben [...], 36. o.

¹²⁷ FYFE, Nicholas - SHEPTYCKI, James, Facilitating witness co-operation in organised crime cases: an international review, Home Office Online Report 27/05

¹²⁸ FIJNAUT, Cyrille, Szervezett bűnözés: az Amerikai Egyesült Államok és NyugatEurópa összehasonlítása, Magyar Jog, 1991/2., 119-124. o.

¹²⁹ TÓTH Márton Zoltán, i.m., 64. o.

¹³⁰ V.ö.: Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings Involving Organized Crime, United Nations, New York, 2008, 12. p.

¹³¹ Erről részletesen: CSÁNYI, i.m., 49. o.

kezdve egészen a tanúk elköltöztetéséig, vagy személyazonosságuk megváltoztatásáig.¹³² Szükség esetén azonban a védelem kiterjed a tanú és családtagjai személyére, lakására, esetleges üzlethelyiségeire és gépkocsijára is.¹³³

2001. december 11. napján került elfogadásra és 2001. december 30. napján lépett hatályba "A veszélyeztetett tanú védelme törvényi szabályozásának harmonizálásáról" szóló német törvény, amelyet a későbbiekben egy 2007. évi február 19. napján kelt törvény módosított. A törvény célja, hogy a korábbi szövetségi és tartományi tanúvédelmi szabályozások változatlanul hagyása mellett állami szinten harmonizálja a védelem jogi feltételeit.

Németországban évente átlagosan 650 tanú vesz részt a tanúvédelmi programokban, és eddig semmilyen komoly probléma nem merült fel azok alkalmazásával összefüggésben.¹³⁴ Mindez azt jelenti, hogy a német tanúvédelem hatékonyan működik abban az értelemben, hogy a fenyegetések ellenére egyetlen résztvevő vagy annak hozzátartozója sem vált semmilyen támadás áldozatává.¹³⁵

5. Összegzés

Vitathatatlan tény, hogy a szervezett bűnözés ellen folytatott küzdelemben a tanúvallomások kiemelkedő szerepet játszanak, ugyanis számos esetben a tanúvallomás képezi az egyedüli bizonyítási eszközt, amely képes alátámasztani egy büntetőjogi felelőtlenséget. Annak érdekében viszont, hogy a tanúk saját vagy hozzátartozóik élete, testi épsége vagy személyes szabadsága veszélyeztetése nélkül tehessenek eleget vallomástételi kötelezettségüknek, szükséges megfelelő védelmi eszközök biztosítása számukra. Ugyanakkor, fontos megjegyezni, hogy a tanúkat és a tanúként vallomást tevő sértetteket nem csupán a megtorlás veszélyétől kell megóvni, hanem a terhelttel történő közvetlen fizikai konfrontáció okozta lelki traumáktól is. Más szavakkal, a sebezhető tanúk és a különleges bánásmódot igénylő sértettek esetén

¹³² V.ö.: KERTÉSZ, A tanú A tanú védelemre szorul, Magyar Jog, 1993, 4.szám 198. és HILGER, Organized Crime and Witness Protection in Germany In: Resorce Material Series No. 58, Tokyo, 2001, 104.

¹³³ V.ö.: KERTÉSZ, A tanú [...], 198. o.

¹³⁴ HILGER, Organized [...], 104. p.

¹³⁵ FYFE - SHEPTYCKI, i.m., 27-28. o.

szükséges olyan eszközöket biztosítani, amelyek alkalmasak az ismételt áldozattá válás, a másodlagos viktimizáció kiküszöbölésére.

A tanúvédelemnél fontos megjegyezni, hogy az Ajánlás 19. § (2) bekezdése¹³⁶ felhívja a tagállamok figyelmét arra, hogy az új bírósági épületekben biztosítsák azt, hogy az áldozatok elkülönített helyiségekben várakozhassanak. Az említett követelménnyel szoros összefüggésben, 2002-ben Bócz Endre a következő észrevételeket tette:¹³⁷ „azóta a világ megváltozott és az akkoriban kifogástalannak tekintett funkcionális építészeti megoldás bizony kifogásolhatóvá vált, mivel a tanúknak és a sértett esetleges ügyvédjének ugyanazon a folyósón kell várakoznia a tárgyalás előtt és a tárgyalás szüneteiben, amelyen a hallgatóságnak – s ez pedig többnyire a vádlott rokonai és baráti köréből tevődik össze. Így a tanúk és a sértett gyakorlatilag ki vannak téve az ellentábor megjegyzéseinek, odasziszegett szidalmainak, sértéseinek és fenyegetéseinek. Jó megoldás lenne erre az, ha lenne egy olyan váróhelyiség, amelyben kihallgatás előtt a tanúk tartózkodhatnának (...). Ehhez azonban funkcionálisan korszerű bírósági épületek kellenének, s ilyenekre belátható időn belül nincs remény”. A fentebb megfogalmazott észrevételekhez hasonlóan a Tanács is arra hívja fel a tagállamok figyelmét, hogy a jövőben építendő vagy átalakítás alá kerülő bírósági épületeket lássák el olyan termekkel, amelyeket kizárólag a tanúk és a sértettek várakozása céljából lehet igénybe venni.

¹³⁶ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (97) 13-as számú Ajánlása, Függelék, IV. Fejezet “A sebezhető tanúkra vonatkozó intézkedések, különösen a családon belül elkövetett bűncselekmények esetén”

¹³⁷ BÓCZ Endre: A tanúvédelem egyes jogértelmezési és egyéb gyakorlati kérdései a magyar büntető igazságszolgáltatásban, In: RÓTH Erika (szerk.): A tanúvédelem útja Európában, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 65.

Forrásjegyzék jegyzék:

- ANTONIU George: Reflecții asupra crimei organizate, Revista de Drept Penal, nr. 3/1997,
Beccaria Cesare: Büntett és büntetés, Révai Leo Kiadása. Budapest, 1887.
BELOVICS Ervin- TÓTH Mihály: Büntető eljárásjog, HVG-ORAC, Budapest, 2017.,
BÓCZ Endre: “Egy államügyész vallomása...” – A szervezett bűnözés elleni küzdelem ügyészi tapasztalatai Magyarországon, Belügyi Szemle, 7-8/1997-es szám,
BÓCZ Endre: A tanúvédelem egyes jogértelmezési és egyéb gyakorlati kérdései a magyar büntető igazságszolgáltatásban, In: RÓTH Erika (szerk.): A tanúvédelem útja Európában, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002,
BORAI Ákos: A szervezett bűnözés büntetőjogi kérdései, Rendészeti Szemle, 5/1992-es szám,
BORAI Ákos: A tanúvédelem. (I. rész), Rendészeti Szemle, 10/1994-es szám,
BOROS Réka: A különösen védett tanú a magyar büntetőeljárásban, Jogi Fórum,
CSÁK Zsolt: A különösen védett tanú az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei tükrében, Magyar Jog, 2000/2. szám,
CSERHÁTI Anita, A tanúvédelem eljárásjogi eszközei. A Védelmi Program, Ügyészek Lapja, 2006, 4. szám,
DR. BALLA Lajos, A tanú jogai és kötelességei a büntetőeljárásban, Debreceni Ítéltábla, Debrecen, 2015.
FARKAS Ákos – RÓTH Erika: Tanúvédelem a büntetőeljárásban, Magyar Jog. 1992/10. szám
FARKAS Ákos- RÓTH Erika: A büntetőeljárás, Complex Kiadó jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2012.,
FARKAS Ákos: A tanúvédelem Magyarországon a 90-es években, In: RÓTH Erika (szerk.): A tanúvédelem útja Európában, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002,
FARKAS Ákos: Európai büntetőjog Amszterdam és Nizza után, Európai Jog, 2/2001-es szám,
FERENCZ Adrienn: Különösen védett tanúk - A tanúvédelem rendszere az új Be-ben, <https://www.jogiforum.hu/hirek/40128>
FIJNAUT, Cyrille, Szervezett bűnözés: az Amerikai Egyesült Államok és NyugatEurópa összehasonlítása, Magyar Jog, 1991, 2. szám,
FYFE, Nicholas - SHEPTYCKI, James, Facilitating witness co-operation in organised crime cases: an international review, Home Office Online Report 27/05
GOMBOS Katalin: Az Európai Unió jogának alapjai, CompLex Kiadó, Bp., 2012,

GRÁD András: A Strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve, Strasbourgi BT. Kiadása, Bp., 2005,

GYÖRE István: Áldozatvédelem – sértettvédelem, Magyar Jog, 1/2000-es szám,

GYÖRGYI Kálmán, A XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus előkészítő kollokviumai, Magyar Jog, 1999, 4. szám,

HILGER, Johan Peter Wilhelm, Organized Crime and Witness Protection in Germany In: Resorce Material Series No. 58, Tokyo, 2001,

HOLLÁN Miklós, A XVI. Nemzetközi Büntetőjogi Kongresszus határozatai, Magyar Jog, 2000, 2. szám,

KAROLINY Eszter - KOMANOVICS Adrienne - MOHAY Ágoston - PÁNOVICS Attila - SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet: Az Európai Unió joga, Dialog-Campus Kiadó, Bp.-Pécs, 2012,

KEMÉNY Gábor, Büntető eljárásjogunk tanúvédelemmel kapcsolatos módosításai, a bennük rejlő lehetőségek tükrében, Belügyi Szemle, 2000, 10. szám,

KERTÉSZ Imre, A még különösebben védett tanú, Belügyi Szemle, 2001, 11. szám

KERTÉSZ, A tanú A tanú védelemre szorul, Magyar Jog, 1993, 4.szám

KISS Anna: A különleges bánásmódot igénylő személyek jogai a büntetőeljárési törvényben, Kriminológiai Tanulmányok 55, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest,

KISS Anna: A különleges bánásmódot igénylő személyek jogai a büntetőeljárési törvényben, Kriminológiai Tanulmányok 55, 2018, Budapest,

KISS Anna: A különleges bánásmódot igénylő személyek jogai a büntetőeljárési törvényben, Kriminológiai Tanulmányok 55, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2018.,

KÜHNE Hans-Hainer: Tanúvédelem Európában, In: RÓTH Erika (szerk.): A tanúvédelem útja Európában, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002,

LIZICZAY Sándor, A tanúvallomás mint okirati bizonyíték a magyar büntetőeljárési jogban, Magyar Jog, 2001, 6. szám,

MARTON Melitta: A tanúvédelem büntetőeljárásjogi eszközrendszere Magyarországon, Diskurzus, 5. évf. 2. szám (2015),

PAPP András, A tanúvédelem és a személyi védelem szabályozásának összefüggései, Kard és Toll, 2006, 2. szám,

PARASCHIV Gavril: Fermitatea represiunii împotriva crimei organizate, Revista de Drept Penal, nr. 4/1998,

RÓTH Erika: A tanúvédelem alapkérdései és büntető eljárásjogi eszközei, in. BRAGYOVA András (szerk.): Tanulmányok a bűnügyi tudományok köréből, Gazdász-Elasztik Kft., Miskolc, 2013,

RÓTH Erika: A tanúvédelem alapkérdései és büntető eljárásjogi eszközei, in. BRAGYOVA András (szerk.): Tanulmányok a bűnügyi tudományok köréből, Gazdász-Elasztik Kft., 2013, Miskolc,

SÜMEGI Noémi, Bűnbánó maffiózók és üldözőik, (beszélgetés Varga Zoltánnal), Heti Válasz, 2001, 12. szám, Forrás: <http://www.hetivalasz.hu/cikk/0106/5278>

SZABÓ Krisztián, Tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban, Miskolc, 2001.

SZABÓ Krisztián: A tanúvédelem eszközei a magyar büntetőeljárásban, Collectio Iuridica, 4/2004-es szám,

SZABÓ Krisztián: Javaslatok az új büntetőeljárási törvény tanúvédelmi szabályaihoz, Büntetőjogi Szemle, 2016/1-2.szám,

TAKÁCSNÉ Takács Dóra, Mit véd a tanúvédelem? A vallomások értékelésének és a védelem gyakorlatának egyes kérdéseiről, Börtönjogi Tanulmányok XII., MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2011,

TAKÁCSNÉ TAKÁCS Dóra, Mit véd a tanúvédelem? A vallomások értékelésének és a védelem gyakorlatának egyes kérdéseiről, Börtönjogi Tanulmányok XII., MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2011.,

TAKÁCSNÉ TAKÁCS i.m.

TÓTH Márton Zoltán, Tanúvédelem módja, a védelmi program, Rendészeti Szemle, 2008, 2. szám,

VARGA Zoltán, A tanúvédelem, Magyar Jog, 2001, 5. szám,

VARGA Zoltán: A tanú szerepe a büntetőeljárásban, Complex Kiadó., Budapest, 2009.,

VAVRÓ István, A tanúvédelem eljárásjogi eszközeiről, Rendészeti Szemle, 1993, 9. szám,

VÉGVÁRI Réka: Shifts in thinking concerning law of criminal procedure in Witness protection, Acta Juridica Hungarica, 4/2007-es szám,

WALTOS Stanislaw: A tanúvédelem elméleti és gyakorlati problémái Lengyelországban, In: RÓTH Erika (szerk.): A tanúvédelem útja Európában, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002,

Jogforrások:

91/2007. (XI. 22.) AB határozatra figyelemmel a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2008. évi XXX. törvény
„A tanúk megfélemlítéséről és a védelemhez való jogról” szóló R (97) 13. számú Ajánlás
14/2008 (VI.27) IRM
41/2018. (III. 13.) Korm. rendelet
2017. évi XC. törvény „A büntetőeljárásról”
Európai Unió Működéséről szóló Szerződés
Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (97) 13-as számú Ajánlása
1993. évi XXXI. törvény „Az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről
Maastrichti Szerződés
A 2001. évi LXXXV. törvény miniszteri indokolása a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítő Védelmi Programjáról,
34/1999. (II.26.) Kormány rendelet
14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet „a bírósági ügyvitel szabályairól”
2010. évi CLXI Egyes büntetőtárgyú törvények módosításáról
41/2018. (III. 13.) Korm. rendelet a büntetőeljárással összefüggésben személyi védelemben részesíthető személyekről és a személyi védelem ellátásának szabályairól
104/2010. (VI. 10.) AB határozat

EJEB Döntések:

EJEB Bizottsága, X v. Egyesült Királyság (döntés), 7306/75, (1976. október 6), In: Digest of Strasbourg Caselaw relating to the European Convention on Human Rights,
EJEB Bizottsága, X v. Egyesült Királyság (döntés), 7306/75, (1976. október 6), In: Digest of Strasbourg Caselaw relating to the European Convention on Human Rights,

EJEB, Bricmont v. Belgium, 10857/84, (1989. július 7), In: GRÁD András: A Strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve, Strasbourgi BT. Kiadása, Bp., 2005, 341-342. o

EJEB, Unterpertinger v. Ausztria, 9120/80, (1986. november 26), In: BERGER Vincent: Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului [...], 370. o.;

EJEB, Van Mechelen és társai v. Hollandia, 21363/93; 21364/93; 21427/93; 22056/93, (1997. április 23), In:

EJEB, Bönisch v. Ausztria, 8658/79, (1985 május 6), In: BERGER Vincent: Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului [...], 367-368. o